

LAPIN ELY-KESKUS

LAPIN ALUEELLINEN MAASEUDUN KEHITTÄMISSTRATEGIA

2014-2020

8.4.2015

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

1	Lapin maakunnan kuvaus ja nykytilan arviointi.....	3
1.1	Alue- ja väestörakenne	3
1.2	Elinkeinorakenne ja talouskehitys	4
1.3	Ympäristö ja luonnonvarojen kestävä käyttö	7
1.3.1	Ympäristö	7
1.3.2	Metsätalouden ympäristövaikutus.....	7
1.3.3	Maatalouden ympäristövaikutus.....	8
1.3.4	Vesien tila.....	9
1.3.5	Luonnonvarojen kestävä käyttö	9
1.3.6	Uusiutuva energia.....	10
1.4	Leader	11
1.5	Saamenkulttuuri.....	12
2	Edellisen ohjelmakauden tulokset ja johtopäätökset	15
3	Valittu alueellinen strategia, painopisteet ja tavoitteet	21
3.1	Prioriteetit	22
3.2	Painopistealojen toimenpidekuvaukset	22
3.2.1	Maaseutuyrittäjyys	22
3.2.1.1	Maatalous	24
3.2.1.2	Porotalous.....	24
3.2.1.3	Elintarvikeala.....	26
3.2.1.4	Luonnontuoteala	27
3.2.1.5	Metsäala ja uusiutuva energia.....	28
3.2.1.6	Matkailu.....	30
3.2.1.7	Maaseudun palveluyrittäjyys	31
3.2.2	Asuinmaaseudun kehittäminen	32
3.2.2.1	Maaseudun infrastruktuuri.....	34
3.2.2.2	Yhteisöllisyys.....	34
3.2.2.3	Julkiset palvelut.....	35
3.2.2.4	Maaseutuympäristö.....	35
3.3	Lapin alueelliset valintakriteerit	36
3.4	Maaseutualueen määrittäminen.....	37
3.5	Rahoitus	37
4	Alueen ohjelmien yhteensovitus ja työnjako	39
4.1	Leader	39
4.2	Rakennerahastot	39
4.3	Lapin maakuntaohjelma.....	40
5	Läpileikkaavat teemat	41
6	Alueellisen valmisteluprosessin kuvaus	42
	LIITTEET	43

1 Lapin maakunnan kuvaus ja nykytilan arviointi

Suurin osa Lapista on erittäin harvaan asuttua maaseutua. Suurempien kaupunkien lähellä on kaupunkien läheistä maaseutua ja pääosa väestöstä keskittyy taajamiin. Harva asutus, runsaat luonnonvarat, pitkät etäisyydet ja sijainti syrjässä eurooppalaisilta markkinoilta tekee pohjoisesta muusta Suomesta poikkeavan alueen. Toisaalta pohjoisessa korostuvat kansainväliset yhteydet Ruotsiin, Norjaan ja Venäjään sekä arktisen alueen merkitys. Pohjoisen kehittämisessä mineraalit luovat potentiaalia elinkeinotoiminnan kasvulle ja myös matkailun kehittäminen antaa mahdollisuuksia kasvavaan liiketoimintaan. Väkeä muuttaa maaseudulta edelleen keskustaajamiin ja kaupunkeihin, mutta kasvavat elinkeinot vaikuttavat myös päinvastoin eli osaavaa, nuorta väkeä muuttaa maaseudulle. Lapin haasteena jo nyt on tarjota uusille tulokkaille viihtyisää asumista ja lähellä olevia laadukkaita palveluita. Monelta osin Lapin tulevaisuus näyttää kuitenkin valoisalta monen vuoden jälkeen.

1.1 Alue- ja väestörakenne

Lappi koostuu kuudesta seutukunnasta (Tunturi-Lappi, Pohjois-Lappi, Tornionlaakso, Kemi-Tornio, Rovaniemi ja Itä-Lappi). Seutukunnat eroavat huomattavasti toisistaan sekä väestömäärän että elinkeinorakenteen osalta.

Lapin väkiluku on vähentynyt viime vuosina ja väki on keskittynyt taajamiin. Lapin maakuntaohjelman vuodelle 2014 asetettuun reilun 185 000 asukkaan tavoitteeseen on elinkeinoelämän voimistumisen avulla mahdollista päästä. Jotta tavoitteeseen päästään, Lapin maakunnan väkiluvun on kasvettava keskimäärin noin 400 asukkaalla vuodessa vuosien 2012–2014 aikana. Väestön ikääntyminen jatkuu ja Lapin sisäiset erot väestörakenteessa kasvavat, koska nuoret muuttavat kaupunkikeskuksiin.

Lapin väkiluku oli viimeisen tilaston mukaan (31.12.2011) 183 330 asukasta. Lapin asukastiheys on 2,0 as/km², kun koko maan keskiarvo on 17,4 as/km². Lapin väestöstä 20 % asuu kylissä ja maaseudulla. Kylistä elinvoimaisempia ovat vahvasti omaa toimintaansa kehittävät kylät, jotka kykenevät tarjoamaan laadukkaita tontteja rakentamiseen ja jotka ovat toimivan asiointimatkan päässä keskuksista. Maaseudulla väestön ikärakenne eroaa kaupungeista erityisesti nuorten vähäisen määrän vuoksi. Tulevien vuosien väestökehitykselle suuri merkitys on sillä, kuinka vetovoimaiseksi asuinpaikaksi nuoret perheet Lapin kokevat. Matkailukeskusten ja kaivosten ympärille syntyy asumis- ja yrityskeskittyviä, jotka luovat elinvoimaa myös alueen kylille ja keskustaajamiin.

1.2 Elinkeinorakenne ja talouskehitys

Lapin elinkeinorakenteen muutokset ovat viime vuosina olleet suuria. Kasvavia elinkeinoaloja ovat kaivos- ja energiasektori sekä matkailu ja palvelut. Yksityisen sektorin osuus työpaikoista on jo yli puolet ja tulevaisuudessa niiden osuus kasvaa. Talouskehitys on ollut positiivista vuoden 2009 taantuman jälkeen. Lyhyellä aikavälillä talouden kasvu hidastuu, mutta tulevina vuosina Lapin tilanne paranee sekä Lapissa että lähialueilla vireillä olevien suurten hankkeiden johdosta. Lapissa panostetaan tulevina vuosina alueen luonnonvaroihin ja osaamisen kehittämiseen, erityisesti metsä- ja metalliteollisuuteen, kaivostoimintaan, energiantuotantoon sekä matkailuvetoiseen elämysklusteriin. Kasvavia elinkeinoaloja ovat matkailu, metallien ja metallituotteiden jalostus, rakentaminen, kauppa, kuljetus, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä virkistys- ja kulttuuripalvelut. Laskevia toimialoja ovat julkinen hallinto, maanpuolustus, järjestötoimi ja perusmaatalous. Elinkeinorakenteen muutos jatkuu edelleen ja maaseudun toimijoiden tulisi uusia yrittäjyyden mahdollisuuksia punnitessaan huomioida uusien alojen tuomat mahdollisuudet yritystoimintaan maaseutualueilla. Toisaalta kilpailevat maankäyttömuodot asettavat haasteita esimerkiksi porotaloudelle ja matkailulle ja elinkeinojen yhteensovitus vaatii hankkeiden parempaa suunnittelua.

Lapin elinkeinorakenne on vahvasti palvelupainotteinen: työpaikoista lähes kolme neljäsosaa on palveluissa, joka viides jalostuksessa ja runsas 5 % alkutuotannossa. Lapin elinkeinorakenteessa on tapahtunut 2000-luvun puolivälistä lähtien isoja muutoksia: työpaikat ovat vähentyneet muun muassa paperiteollisuudessa ja julkisella sektorilla.

Metsätalous ja metsä- ja puuteollisuus työllistävät edelleen suoraan noin 3200 lappilaista. Lapin aluetaloudessa metsäsektorin osuus on ollut muuta maata huomattavasti suurempi vaihdellen viime vuosina 10 ja 17 %:n välillä. Maailmantalouden integraatio jatkuu edelleen, minkä myötä metsäteollisuuskin on hakeutumassa edullisempien tuotantotekijöiden ja toisaalta kasvavien markkinoiden ääreen Etelä-Amerikkaan ja Aasiaan. Samalla Venäjän puutullit ovat vähentäneet tuontipuun käyttöä olennaisesti. Suomessa metsäteollisuuden tuotantoa on leikattu ja samalla puunkäyttöä vähennetty 10 milj. m³/v verran vuosien 2005 ja 2009 välisenä aikana.

Matkailu liitännäiselinkeinoineen on tärkeä toimeentulolähde ja työllistäjä Lapissa. Matkailun aluetaloudellinen merkitys on maakunnassa huomattava. Matkailun tulovaikutus on noin 600 miljoonaa euroa ja työllistävä vaikutus noin 5000 henkilötyövuotta. Matkailun kehitys heijastuu myönteisesti kuntien palvelutarjontaan. Matkailualalle syntynyt yritystoiminta tuo työtä ja toimeentuloa sekä positiivisia kerrannaisvaikutuksia myös monille muille toimialoille. Lapissa käy vuosittain satoja tuhansia matkailijoita, joista huomattava osa on ulkomaalaisia. Matkailun kehitys heijastuu laajemminkin palveluihin, kauppaan ja liikenteeseen. Venäläisten lisääntynyt ostosmatkailu on näkynyt myönteisesti kaupan kehityksessä. Myös rajakauppa on

vilkasta. Matkailukeskusten lähialueille on syntynyt viime vuosina maaseutumatkailutoimintaa erityisesti ohjelmapalveluihin.

Lapin energiavarat ovat pitkään mahdollistaneet energiantuotannon maakunnan omien tarpeiden lisäksi myös muulle Suomelle. Lapissa hyödynnetään runsaasti vesivoimaa, sekä paikallisia puupolttoaineita, turvetta ja metsäteollisuuden jäteliemiä. Tällä hetkellä Lappi tuottaa sähköä hieman yli oman tarpeen ja sähköntuotannossa uusiutuvan energian osuus on yli 90 %. Lämpöä tuotetaan erityisesti teollisuudessa tuotannon omiin tarpeisiin sekä taajamissa kauko- ja aluelämpöverkkoihin.

Lapissa on laaja maaseutualue ja etäisyydet ovat poikkeuksellisen suuria. Suurin osa maaseudusta on harvaan asuttua. Lapissa on noin 300 kylää, joista hieman yli puolessa toimii rekisteröitynyt kylätoimintaa edistävä yhdistys.

Vuonna 2010 Lapin n. 1800:llä peltotukea saaneella tilalla oli käytössään 45 000 hehtaaria peltoa sekä metsämaata hieman alle 200 000 ha ja muuta maata reilut 125 000 hehtaaria. 503 tilalla päätuotantosuuntana oli lypsykarjatalous, joista vuoteen 2012 mennessä on tuotannosta luopunut noin 50 tilaa. Tilojen myyntituloista 80 % tulee maidosta. Kotieläintiloja oli noin 150 lihanautatilaa sekä noin 100 lammastilaa. Erikoiskasvituotantoa (peruna, marjat) harjoitti noin 80 tilaa. Tilastoinnissa käytettyä muuta kasvintuotantoa (nurmiviljely yms.) oli lähes 800 tilalla. Lisäksi tilat ovat usein perinteisesti monialaisia eli toimeentuloa saadaan monesta lähteestä, kuten porotaloudesta ja koneurakoinnista ja matkailusta. Tilojen lukumäärä ja sijainti ovat alueellisesti jakaantuneet hyvin epätasaisesti. Maidontuotanto on viime vuosina keskittynyt voimakkaasti Kemi-Tornio-alueelle. Pohjoiseen mentäessä tilojen lukumäärä vähenee ja keskimääräinen peltopinta-ala pienenee. Keskimääräinen peltopinta-ala on koko Lapissa 25,5 ha. Merkittävin tekijä Lapin maatalouden kehityksessä on viljelijöiden ikärakenteessa. Viljelijät ovat ikääntymässä ja nuorten viljelijöiden osuus pienenee koko ajan. Vielä vuosituhannen vaihteessa alle 40-vuotiaiden viljelijöiden osuus oli 25 %, mutta 2012 vain noin 12 %. Jos viime vuosina jatkunut maatilojen yrittäjyyden uusiutuminen jatkuu samanlaisena, vuoteen 2020 mennessä Lapin kotieläintilojen lukumäärä vähenee pelkän ikäpoistuman kautta siten, että maitotiloja on vähän yli 300, naudanlihan tuottajia vähän alle sata ja lampureita noin 80. Vaikka tilakoko on kasvanut, niin tämä ei enää pysty kompensoimaan tilamäärän vähentymistä varsinkin kotieläintuotannon volyymissa. Lapin maatalouden tuotantomäärän kannalta keskeisessä asemassa on 30 – 60 peltihehtaarin tilat. Näidenkin lukumäärä uhkaa vähetä radikaalisti tämän vuosikymmenen lopulla. Pelkkä ikäpoistuma vähentää tilojen lukumäärän lähivuosina noin kahteen kolmasosaan nykyisestä. Erityisen voimakasta tämän kokoluokan tilojen vähenemisen ennustetaan olevan Rovaniemen, Itä-Lapin ja Kemi-Tornion seutukunnissa.

Elintarvikeyritysten määrä Lapissa on tällä hetkellä (2012) noin 145 kpl. Se on hieman lisääntynyt edellisvuodesta, mutta suurimmillaan yritysten määrä oli yli 160 vuonna 2009. On odotettavissa, että määrä pysyy suurin piirtein nykyisellään, sillä uusia yrittäjiä on tullut, vaikka

ikäntymisen vuoksi lopettaneiden määrä on ollut hieman kasvussa. Monien alalla toimivien pienyritysten kannattavuus on heikko, mikä vähentää alan houkuttelevuutta.

Porotalous on Lapissa edelleen merkittävä työllistävä elinkeino: MYEL-vakuutuksen piiriin kuuluvia poronmistajia, jotka saavat merkittävän osan toimeentulostaan porotaloudesta, on Lapin alueella noin 1100. Porotaloudessa myös poronlihan pienjalostus, porotilamatkailu ja käsityöt tuovat lisäksi työtä usean henkilötyövuoden edestä. Eläinkohtaista porotukea maksetaan Lapissa 815 taloudelle. Tulot tulevat pääosin poronlihan myynnistä. Poronlihasta neljäsosa myydään suoramyyntinä. Poronlihan tuottajahinta on viime vuosina ollut hyvällä tasolla, mutta vastaavasti myös kustannukset ovat nousseet rajusti. Viime vuosina porotaloutta ovat rasittaneet suuret petovahingot; ne uhkaavat elinkeinoa jo muuallakin kuin vain poronhoitoalueen etelä- ja itäosissa. Myös liikennevahingoissa menetetään vuosittain jopa 4000 poroa. Tulevaisuuden suurimmat haasteet ovat eri maankäyttöintressien yhteensovittaminen (kaivokset, turvetuotanto, tuulivoima, metsätalous) poroelinkeinoa tyydyttävällä tavalla. Poronlihaan liittyen on EU myöntänyt kolme suojattua alkuperänimitystä (Lapin Poron liha, Lapin Poron kuivaliha, Lapin Poron kylmäsavuliha), joiden tunnetuksi tekeminen on aloitettu ja ensimmäiset suuremmatkin jalostajat ovat ilmoittaneet ottavansa merkintöjä käyttöön. Edellisillä ohjelmakausilla hankevaroin aloitetut toiminnot (poronlihan pienjalostaminen, porotilamatkailu) ovat vakauttaneet porotalousyrittäjien toimeentuloa ja tarjonneet kyliin ympärivuotisia työpaikkoja.

Luonnontuotealalla on monipuoliset mahdollisuudet. Alalla toimii Lapissa muutamia kymmeniä yrityksiä ja osuuskuntia (n. 60 kpl v. 2012). Merkittävin muutos luonnontuotealalla on viime vuosina ollut ulkomaisen poimijoiden tulo marjametsiin. Muutos on taannut marjanvälittäjille raaka-ainetta, mutta aiheuttanut paikallisesti myös ristiriitoja paikallisten asukkaiden ja poimijoiden välillä. Suomalaisten marjojen, erityisesti mustikan kysyntä on viime vuosina kasvanut nykyisten terveystrendien myötä. Luonnontuotealalle on viime vuosina syntynyt yrityksiä enenevässä määrin palveluihin, joissa luonnontuotteita hyödynnetään joko hyvinvointipalveluissa tai matkailussa. Luonnontuotteiden jatkojalostuksen osalta ei olla vielä päästy tavoitteisiin ja potentiaalia olisi maakunnan omalle jalostukselle. Kasvava luonnontuotteiden kysyntä ja vallitsevat trendit antavat hyvät edellytykset toimialan kehittämiseen: alalla on myös tiivistyvää yhteistyötä sekä tutkimuksen että muun kehittämistyön osalta. Jatkossa ala vaatisi enemmän panostusta myös koordinointiin esimerkiksi oman toimialapäällikkyuden muodossa, jotta pystyttäisiin hyödyntämään olemassa olevat verkostot parhaalla mahdollisella tavalla.

1.3 Ympäristö ja luonnonvarojen kestävä käyttö

1.3.1 Ympäristö

Lapissa on tehty vesienhoitosuunnitelmia Kemijoen, Tornionjoen ja Teno-Näätämöjoen-Paatsjoen vesistöalueille. Maatalous ja asutus painottuvat Etelä- ja Lounais-Lappiin, mutta metsätalous vaikuttaa laajemmalla alueella: myös ihmistoiminnasta peräisin oleva fosfori- ja typpikuormitus ovat asutuimmilla alueilla suuremmat kuin muualla vaihdellen fosforin osalta 60 -75 %:iin ja typen osalta 40-50 %:iin. Tenon-Näätämöjoen-Paatsjoen vesienhoitoalueella ihmisen aiheuttama kuormitus vesistöihin kokonaisuudessaan on melko vähäistä. Vaikutuksia on havaittavissa paikallisesti lähinnä taajamien läheisyydessä ja toisaalta pienissä vesissä etenkin alueen koillisosissa, missä Kuolan teollisuuskeskusten happamoittavien ja raskasmetallipäästöjen vaikutukset näkyvät jossain määrin veden laadussa.

Ilmastonmuutoksen ennakoitaan kohoavan lämpötilan ja sateisuudessa tapahtuvien muutosten takia lisäävän ravinteiden ja metallien huuhtoutumista vesistöihin. Kuormituksen kasvun ja haittojen ehkäisy edellyttää varautumista ja etenkin hajakuormituksen tehokasta hallintaa. Esim. Simojoen vesistöalueella on sekä keskitalvella että loppusyksyllä havaittu merkittävää lisääntymistä maaperästä huuhtoutuneen orgaanisen typen pitoisuuksissa.

1.3.2 Metsätalouden ympäristövaikutus

Metsätaloustoimista maan muokkaus, avohakkuut sekä rantametsien hakkuut vaikuttavat ojituksen ohella eniten vesiluonnon tilaan. Metsätalouden aiheuttama fosforikuormitus on peräisin ennen kaikkea kunnostusojitetuilta alueilta ja suurelta osin myös kivennäismaiden metsänuudistamisesta. Typpikuormitus syntyy pääasiassa metsänuudistamisen, eli päätehakkuiden ja niitä seuraavien maanmuokkaustoimien vaikutuksesta. Kiintoainekuormitus on lähinnä peräisin kunnostusojituksista. Metsätalouden suhteellinen osuus vesistöjen kokonaisfosfori- ja typpikuormituksesta vaihtelee alueittain riippuen sekä metsätalouden toimenpiteistä ja toimenpidealojen suuruudesta, että muiden kuormittajien osuudesta. Lapin metsäohjelman yhtenä strategisena linjauksena on vesiensuojelun tehostaminen metsätaloudessa. Metsäsektori on sitoutunut toteuttamaan vesienhoitosuunnitelmissa metsäsektorille esitetyt toimenpiteet. Lisätoimenpiteinä ensimmäisellä suunnittelukaudella esitettyä vesiensuojelutoimenpiteiden suunnittelua ja toteutusta kehitetään edelleen ja vesiensuojelukoulutusta järjestetään metsäammattilaisille ja koneurakoitsijoille. Vesiensuojeluhankkeita toteutetaan luonnonhoitohankkeina. Lisätiedon tarvetta on etenkin metsätalouden muuttamien valuma-alueiden tilasta ja niiden kunnostustarpeesta.

1.3.3 Maatalouden ympäristövaikutus

Maatalous on keskittynyt Lapissa Etelä- ja Lounais-Lappiin, missä luonnonolosuhteet ovat suotuisimmat maatalouden harjoittamiselle. Maatalouden vesistökuormitus koostuu pääosin pelloilta huuhtoutuvista ravinteista sekä pienemmässä määrin navetoista, lantaloista sekä rehusiiloista tulevista ravinteista ja ulosteperäisistä bakteereista. Peltoviljely Lapissa on pääasiassa nurmiviljelyä. Pelloilta kulkeutuu vesiin sekä maa-ainekseen sitoutunutta, että liuenneessa muodossa olevaa fosforia. Kuormituspotentiaali riippuu maassa olevan fosforin määrästä. Maahiukkasiin sitoutuneen fosforin kulkeutumiseen vaikuttavat eroosio ja peltomaan fosforin kokonaismäärä. Liuenneen fosforin huuhtoutumiseen vaikuttaa erityisesti maan helppoliukoisen fosforin pitoisuus sekä lannoitus- ja lannanlevityskäytännöt. Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seurantatutkimuksen (MYTVAS 3) – väliraportin mukaan maatalouden fosfori- ja typpitaseet Lapissa ovat laskeneet selvästi vuodesta 1995 vuoteen

2009. Ravinnetase on yksinkertaisimmillaan väkilannoitteiden sekä käytettävän karjanlannan määrän ja sadon ottamien ravinteiden välinen erotus. Ravinnetase kertoo annettujen ravinteiden hyötysuhteesta. Fosforin ravinnetase vuonna 2009 oli Lapissa maan keskiarvoa (0,7 kg/ha) suurempi, 3,8 kg/ha. Typen osalta vastaavat luvut ovat 35,8 kg/ha ja 42,8 kg/ha. Lapissa tuotetun lannan fosforimäärän ja sadon fosforin otto ovat lähellä toisiaan. Karjanlannan orgaaniseen ainekseen sitoutuneet ravinteet vapautuvat kuitenkin hyvin hitaasti kasvien käyttöön, jolloin väkilannoitteita joudutaan käyttämään vaikka karjanlannassa teoreettisesti olisi riittävästi ravinteita viljelykasveille ja ravinnetaseesta tulee ylijäämäinen. Kotieläinten tuottamat typen ja fosforin kokonaismäärät ovat Lapissa samaa luokkaa kuin Uudellamaalla. Viljeltyä pellohehtaaria kohti laskettuna kotieläinten lannan tyypeä ja fosforia Lapissa tulee lähes yhtä paljon kuin Pohjois-Savossa. Lapissa viljelty peltopinta-ala on selvästi pienempi kuin muualla, mikä selittää korkeita ravinnemääriä viljeltyä pellohehtaaria kohti. Käytännössä ongelmana on lietelannan levitykseen vaadittavan peltoalan puute voimakkailla karjatalouden alueilla sekä viime vuosina myös koneurakoitsijoiden vähyys, joka on hankaloittanut järkevää lannankäytön suunnittelua.

Turvepeltojen vesistökuormitus on kivennäispeltoja suurempaa. Lähinnä kotieläintilojen lisäpellontarvetta ei ole kokonaan pystytty ratkaisemaan peltomaiden ostolla tai maanvuokrauksella. Huomattava osa lisäpellon raivauksen tarpeesta johtuu lannanlevitysalan puutteesta, ja karjatilojen alueellisesta keskittymisestä. Maitotilojen (kotieläintilojen) kannattavuus voi joillain alueilla olla merkittävästi riippuvainen lisäpellon saatavuudesta. Lisäpellon saatavuus olikin yksi merkittävin tilan kasvun este. Vesienhoidon kannalta myönteistä on se, että mahdollisia raiviopeltoja tekevät lähinnä kotieläintilat, jotka ovat lähes kaikki sitoutuneet mm. maatalouden ympäristötukijärjestelmään. Se tarkoittaa sitä, että myös uusia peltoja on viljeltävä samoilla ehdoilla kuin tukijärjestelmään kuuluviakin. (Ts. niiden lannoitustasot fosforin ja typen osalta tulee määrittää vähintään 5 vuoden välein tehtävien viljavuustutkimusten perusteella.)

Lapissa on tarpeen kartoittaa vesistövaikutusten kannalta potentiaalisimmat riskialueet ja arvioida sen perusteella maatalouden vesiensuojelutoimenpiteiden kohdentamista aiempaa tarkemmin. Maatalouden seuraavalla EU-tukikaudella ympäristötuen yhtenä kohdentamisperusteena tulee olemaan vesiensuojelu ja sen kohdentaminen riskialueille.

1.3.4 Vesien tila

Lapin joet, järvet ja rannikkovedet ovat pääosin hyvässä tai erinomaisessa tilassa. Tyydyttävässä tilassa olevat vesistöt painottuvat maakunnan eteläosiin, missä ihmistoiminnan vaikutukset ovat suurimmat. Lapissa jokien ja järvien tilaa ovat heikentäneet vesistöjen rakentaminen, ojitukset, säännöstely sekä piste- ja hajakuormitus etenkin Kemi- ja Tornionjoen vesistöjen alaosilla sekä Kaakamo-, Simo- ja Iijoen vesistöalueilla. Lapissa huomattava osuus ihmistoiminnasta sisävesiin tulevasta laskennallisesta fosfori- ja typpikuormituksesta tulee hajakuormituksena maa- ja metsätaloudesta sekä haja- ja loma-asutuksesta. Vesien tilan ylläpito, parantaminen ja heikkenemisen estäminen edellyttävät vesistökuormituksen hallintaa ja paikoin kunnostustoimia valuma-alueilla ja vesistöissä. Vesien tilatavoitteiden saavuttaminen edellyttää laajaa yhteistyötä ja riittävää rahoitusta. Lapissa tarvitaan myös kansainvälistä yhteistyötä rajavesistöjen vesienhoidossa.

Pohjavesialueille kohdistuvat riskit ovat Lapissa vähäisemmät kuin etelässä ja pohjavesien tila on yleensä hyvä. Suurin osa Lapin pohjavesialueista on kuitenkin vielä tutkimatta. Tutkimattomien III luokan pohjavesialueitten määrä kaikista luokitelluista pohjavesialueista on lähes 80 %. Pohjavesialueiden suojelussa keskeistä on sijoittaa pohjaveden laadulle riskialttiit toiminnot riittävän etäälle suojeltavista pohjavesikohteista, sekä estää pohjaveden määrää vähentävät tai merkittävästi uhkaavat toimenpiteet tarvittavilla alueilla.

1.3.5 Luonnonvarojen kestävä käyttö

Lapissa luonnonsuojelualueet painottuvat Ylä- ja Tunturi - Lappiin, minkä vuoksi uusien suojelualueiden hankinta keskittyy lähinnä maakunnan keski- ja eteläosiin. Nykyiset luonnonsuojeluohjelmat saadaan toteutettua vuoteen 2015 mennessä. Lapin monipuolisiin luonnonvaroihin kohdistuu kasvavaa kiinnostusta. Luonnonvarojen kestävä käytön turvaaminen edellyttää kuitenkin, että jo erilaisten suurhankkeiden (kaivokset, väylät, matkailu, energia) suunnitteluvaiheessa huomioidaan luonnonvarojen käytön ja luonnon monimuotoisuuden suojelun eri näkökulmat ja panostetaan riittävästi niiden yhteensovittamiseen. Lapin metsien puuvarat kasvavat yhä, mikä mahdollistaa puuraaka-aineen käytön merkittävän tehostamisen. Lapin luonnontilaiset ja erämaiset vesistöt ja Suomen viimeiset rakentamattomat lohjoet tuovat merkittävää lisäarvoa matkailulle ja virkistyskalastukselle.

Luonnonsuojelualueiden toteutus on tärkeä työkalu luonnon monimuotoisuuden ylläpitämisessä ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi. Lapissa luonnonsuojelualueita on perustettu vuoteen 2010 mennessä yhteensä 1 554 000 ha (maa- ja vesialueet).

Lapissa muun muassa matkailurakentaminen, malminetsintä ja kaivostoiminta, tie- ja rautatiehankkeet sekä turvetuotanto ovat hankkeita, joiden yhteensovittaminen luonnon monimuotoisuuden suojelun kanssa on vaativaa. Erilaisten suurten hankkeiden YVA -menettelyssä sekä maakuntakaavan, yleiskaavan ja asemakaavan laadinnassa tunnistetaan ja otetaan kaavavarauksena huomioon luonnon monimuotoisuuden turvaamisen kannalta tärkeät luontokohteet. Näiden lisäksi luonnonsuojelun intressiristiriidat liittyvät usein myös luonnontilaista luontoa hyödyntäviin elinkeinoihin kuten porotalouteen, luontaiselinkeinoihin, metsätalouteen ja matkailuelinkeinoon.

Lapissa puuntuotantoon käytettävää metsätalousmaata on noin 5,9 milj. ha, josta muusta Suomesta poiketen valtio omistaa suurimman osan eli noin 55 %. Valtakunnan metsien inventoinnin mukaan puuston tilavuus Lapissa oli vuonna 2008 262 milj. m³ ja vuotuinen kasvu keskimäärin 11,4 milj. m³. Puuston kokonaispoistuma (hakkuut, hukkapuu ja luontaisesti kuollut metsään jäävä puu) vaihtelee vuosittain lähinnä puun hintakehitystä seuraavien hakkuiden vaihteluiden vuoksi. Vuosina 2006 - 2010 kokonaispoistuma Lapin metsistä oli keskimäärin 5,6 milj. m³/vuosi. Vuosittaisen puuston kasvun ja poistuman suhde kertoo, että metsien hakkuut Lapissa ovat puuntuotannollisesta näkökulmasta kestäväällä pohjalla. Hakkuita olisikin mahdollista lisätä nykyisestäään, etenkin kun Lapin metsien laajat nuoret ikäluokat ovat varttumassa harvennusvaiheeseen. Myös metsien monikäyttö tulee lisääntymään. Lapissa on Euroopan suurin luomukeruualue, joka tarjoaa mahdollisuuksia sekä marjojen, sienten että luonnonvaraisten yrttien keräilyyn.

Lapin kalavedet ja kalakannat ovat erittäin monipuoliset ja virtavesien määrä maakunnassa on poikkeuksellisen suuri. Suomen viimeiset rakentamattomat lohijoet Tenojoki, Näätämönjoki, Tornionjoki ja Simojoki sijaitsevat Lapissa. Ounasjoki on 300 km pitkä Kemijoen rakentamaton haara, johon yritetään palauttaa lohikanta rakentamalla kalatiet Kemijoen alaosan voimalaitoksiin. Myös Lapin riistakanta on monipuolinen.

1.3.6 Uusiutuva energia

Lapin energiavarat ovat runsaat ja monipuoliset, mikä on mahdollistanut jo pitkään energiantuotannon myös muualle Suomeen. Turpeen asema lappilaisessa energiantuotannossa on säilynyt merkittävänä, vaikka puu ja tuulivoima kasvattavat osuuttaan. Myös vesivoiman tuotantoa kasvatetaan jo rakennetuissa voimaloissa erilaisin tuotantotehokkuuden nostavien toimenpitein. Muutokset energian- ja sähkönkulutuksessa riippuvat lähinnä metsäteollisuuden kehityksestä ja uusien kaivoshankkeiden toteutumisesta. Yhdyskuntien kaukolämpökuormien ei odoteta juurikaan kasvavan vähitellen parantuvan energiatehokkuuden ansiosta. Lapin energiavarat ovat pitkään mahdollistaneet energiantuotannon maakunnan omien tarpeiden

lisäksi myös muulle Suomelle. Lapissa hyödynnetään runsaasti vesivoimaa sekä paikallisia puupolttoaineita, turvetta ja metsäteollisuuden jäteliemiä. Tällä hetkellä Lappi tuottaa sähköä yli oman tarpeen. Sähköntuotannossa uusiutuvan energian osuus on yli 90 %.

Turpeen tuotantoala on Lapissa noin 5 000 ha. Turpeen asema energiantuotannossa on merkittävä ollen yli 25 % Lapin sähkön ja lämmön tuotannosta. Yhdyskuntien kaukolämmön tuotannossa turpeen osuus on jopa yli 70 prosenttia.

Metsäenergian käyttöä on mahdollista lisätä Lapissa tuntuvasti. Pisimmällä suunnitelmat ovat Kemin biodieseltehtaan ja Rovaniemen Mustikkamaan voimalaitoksen osalta. Suurin yksittäinen hanke Lapin bioenergian hyödyntämiseksi sähkön ja lämmön yhteistuotannossa on valmistelussa Rovaniemellä. Paikallisten sähkön ja lämmöntuotannon laitoshankkeiden toteutumista tukemalla metsäenergian käyttöä on mahdollista lisätä Lapissa tuntuvasti. Lisäksi Lapissa olisi arvioiden mukaan mahdollista 50 maatilakokoluokan ja 120 maatilojen yhteiskäytössä olevan voimalan rakentamiseen. Toistaiseksi vain Lappian Louen toimipaikkaan Tervolaan on rakennettu karjanlantaan hyödyntävä biokaasulaitos. Lapissa toimii jo useita lämpöyrittäjiä ja uusia toimitusketjuja syntyyneen jatkossakin. Lapissa on panostettu bioenergiaosaamisen lisäämiseen oppilaitosten uusilla koulutuksilla ja tehokkaalla yhteistyöllä. Myös neuvontaa on viime vuosina lisätty.

Lapissa on vireillä lukuisia tuulivoimahankkeita. Edellytyksiä laajamuotoiselle tuulivoimatuotannolle harvaan asutussa Lapissa on, joskin tuulivoimapuistojen suunnittelu on osoittautunut melko haasteelliseksi tehtäväksi. Tuulivoimahankkeissa onnistuminen vaatii tuekseen maakunnallista sijainnin ohjausta. Länsi-, Keski- ja Itä-Lapin alueilla ollaan laatimassa maakunnallista tuulivoimaselvitystä. Maankäytönsuunnittelun ohella tuulivoimahankkeet vaativat usein YVA-lain mukaista ympäristövaikutusten arviointia.

Lapin puupolttoaineiden käyttö on nykyisellään noin 1,7 TWh, josta 6 % on metsähaketta. Puupolttoaineiden käyttö on keskittynyt suuriin metsäteollisuuden yksiköihin, joiden käyttöosuus on noin 75 %. Puupolttoaineita ja turvetta hyödyntäviin energialaitoksiin on Lapissa investoitu voimakkaasti 2000-luvulla. Lapin kaupungeissa ja matkailukeskuksissa, jotka ovat Lapin selkeitä kasvukeskittymiä, on jo suurimmassa osassa hyödynnetty mahdollisuus bioenergiaperäiseen aluelämpöön.

1.4 Leader

Lapin alueella toimii viisi toimintaryhmää: Peräpohjolan Kehitys ry, Outokaira tuottamhan ry, Kyläkulttuurin Tuntureitten Maassa ry, Pohjoisimman Lapin leader ry sekä Myötäle ry, johon Lapista kuuluu vain Posio ja lisäksi ko. ryhmään kuuluu Kuusamo ja Taivalkoski Pohjois-Pohjanmaan puolelta. Toimintaryhmät ovat toteuttaneet ohjelmakauden 2007-2013 aikana menestyksekkäästi ruohonjuuritason kehittämistyötä paikallisella tasolla: ryhmien kautta on rahoitukseen tullut runsaasti sekä paikallisia kehittämis- ja infrahankkeita että yrityshankkeita.

Leader-toiminnan merkitys on korostunut erityisesti alkavien yrittäjien neuvonnassa ja ohjauksessa sekä näiden yritysten alkuvaiheen investointien rahoituksessa. Yhteistyö ja työnjako ELY-keskuksen kanssa on ollut joustavaa ja yhteistoimintaa on kehitetty puolivuositain toteutetuilla toimintaryhmätapaamisilla, joissa mukana ovat kaikki toimintaryhmät ja ELY:stä sekä myöntö- että maksupuoli.

1.5 Saamenkulttuuri

Vuodesta 1996 lähtien saamelaisilla on ollut kotiseutualueellaan kieltä ja kulttuuria koskeva perustuslain mukainen itsehallinto. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen kulttuurinen merkitys on tärkeä. Kolttasaamelaisten kyläkokous edustaa kolttalain mukaan heitä kolttaluonnotalueella, joka on osa saamelaisten kotiseutualuetta. Saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue. Suomessa on noin 9 000 saamelaista, joista yli 60 prosenttia asuu kotiseutualueensa ulkopuolella.

Perinteiset saamelaiselinkeinot – poronhoito, kalastus, metsästys, pienimuotoinen maatalous, luonnontuotteiden keräily ja käsityöt - ovat yhä saamelaiskulttuurin ydintä ja sen vahvuus. Ne tukevat perinteisten saamen kielen käyttöympäristöjen säilymistä ja ylläpitävät siten saamen kielten elinvoimaisuutta. Perinteiset elinkeinot ylläpitävät tehokkaasti saamelaiseen kulttuuriin leimallisesti kuuluvaa yhteisöllisyyttä ja edesauttavat perinteisen tiedon säilymistä ja siirtymistä uusille sukupolville. Saamelaisilla on myös vahvaa osaamista perinteisten elinkeinojen harjoittamisesta. Niillä on myös keskeinen asema syrjäseutujen elinvoimaisuuden säilyttämisessä. Perinteisillä elinkeinoilla on kuitenkin rajalliset mahdollisuudet tarjota toimeentuloa alueen saamelaisväestölle. Saamelaiselle elämäntavalle on ollut tyypillistä toimeentulon koostuminen monista eri tulolähteistä ja tämä perinne jatkuu edelleen monenlaisten yhdistelmäelinkeinojen muodossa. Niin kutsuttujen uuden aikaisten elinkeinojen kuten matkailun, luovien alojen ja hyvinvointipalvelujen yhdistäminen perinteisiin ansaintamalleihin auttavat saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuuden säilymistä ja tarjoavat saamelaisnuorille tilaisuuden jäädä tai palata kotiseudulleen.

Elinkeinotoiminnan edellytysten kehittämisen lisäksi tarvitaan myös muita toimenpiteitä asumisviihtyvyyden turvaamiseksi haja-asutusalueilla. Tällöin on tärkeää kiinnittää huomiota riittävän nopeiden tietoliikenneyhteyksien, omakielisten hyvinvointipalvelujen ja etätyömahdollisuuksien turvaamiseen sekä yhteisöllisyyden ylläpitämiseen. Saamelaisalueen koulutuskeskus on edistänyt elinkeinolähtöistä kulttuuriosaamista sekä saamelaiskieli- ja kulttuuriopintojen saavutettavuutta etäopintoja kehittämällä. Viime vuosina on panostettu myös saamenkieliseen yritysneuvontaan, jotta palveluiden käyttämisen kynnys madaltuisi. Uusina aloina ovat mukaan tulleet mm. kulttuuriyrittäjyys sekä ekomatkailu, joissa molemmissa voidaan menestyksellisesti hyödyntää saamelaisia perinteitä.

Vahvuudet	Mahdollisuudet
✓ Puhdas ja monimuotoinen luonto	✓ Lähiruoan ja matkailun integrointi
✓ Arktisuus	✓ Lappilainen ruokakulttuuri
✓ Lappi-brändi	✓ Hyvinvointi- ja senioripalvelujen kysynnän kasvu
✓ Aito kulttuuri ja perinteet	✓ Luonnontuotteiden kysynnän kasvu
✓ Saamelaisuus	✓ Kulttuuri- ja kylämatkailu, kansallispuistot
✓ Porotalous	✓ Kotiseutuidentiteetin vahvistuminen
✓ Lapin alkuperäsuojatut elintarvikkeet	✓ Paikallisuuden ja ympäristöystävällisyyden hyödyntäminen tuotteistamisessa ja markkinoinnissa
✓ Maatalous ja lähiruoka	✓ Tuotteiden ja palvelujen jalostusasteen nostaminen
✓ Runsaat luonnonvarat	✓ Bioenergia
✓ Energiaomavaraisuus	✓ Monialayrittäjyys, osuuskunnat
✓ Osaavat, sitoutuneet ja aktiiviset ihmiset	✓ Loma-asukkaat, paluumuuttajat ja kaksoiskuntalaisuus
✓ Nuoret	✓ Lisääntyvä vuorovaikutus palvelujen tuottajien ja kuluttajien välillä
✓ Yhteisöllisyys	✓ Kolmas sektori/sopimuksellisuus
✓ Rauhallinen ja turvallinen asuinympäristö	✓ Etätyö
✓ Monialainen yrittäjyys	✓ Kansainvälinen yhteistyö erityisesti Barents
✓ Toistaiseksi hyvä infrastruktuuri	✓ Arktisten alojen osaaminen
✓ Matkailu ja suuret matkailukeskukset	✓ Venäläiset ja norjalaiset matkailijat
✓ Kansainvälisyys ja rajan läheinen sijainti	✓ Kaivosten tarjoamat alihankinta- ja palvelumahdollisuudet
✓ Kaivosteollisuus	

Heikkoudet	Uhat
✓ Pitkät etäisyydet ja markkinoiden kaukaisuus	✓ Koulutustarjonnan supistuminen
✓ Vähenevä väestö, harva asutus ja väestön keskittyminen keskuksiin	✓ Yritysten jatkajien puute
✓ Väestön ikääntyminen, nuorten poismuutto	✓ Maatilojen väheneminen
✓ Kaavoituksen joustamattomuus	✓ Kilpailu osajista
✓ Palveluiden vähäisyys ja kaukaisuus	✓ Infrastruktuurin heikkeneminen: tiet
✓ Heikot liikenne-, tietoliikenneyhteydet ja infra	✓ Palvelujen keskittäminen
✓ Raaka-aineiden alhainen jalostusaste: luonnonvaroihin suunnatun elintarvikeosaamiskeskuksen puute	✓ Tuki- ja elinkeinopolitiikan nopeat muutokset
✓ Yksipuolinen elinkeinotoiminta, pääoman vähäisyys ja heikko kannattavuus	✓ Kuntatalouden heikentyminen
✓ Puutteet työvoiman ja yrittäjien osaamisessa	✓ Muutokset energiapolitiikassa: bioenergian käytön supistuminen
✓ Työllistymismahdollisuuksien puute	✓ Kuljetuskustannusten kallistuminen
✓ Matkailun sesonkiluonteisuus	✓ Lainsäädännön ja byrokratian esteet mm. yrittäjyydelle
✓ Perusmaatalouden väheneminen	✓ Globaalit talous- ja ympäristöongelmat
✓ Vaativat luonnonolot	
✓ Yhteistyön puute	

2 Edellisen ohjelmakauden tulokset ja johtopäätökset

Ohjelmakauden 2007-2013 päätavoitteena oli synnyttää Lapin maaseudulle uutta yrittäjyyttä, kylille palvelukokonaisuuksia, rakentaa ja kehittää infraa sekä pyrkiä laajaan yhteistyöhön sidosryhmien kanssa. Tavoitteista jäädään yrityshankkeiden rahoitusosuuden sekä palvelumallien tuottamisen osalta: tosin molemmissa kokonaisuuksissa loppukausi paikkaa alkukauden hidasta kehittämistähtia. Infran rakentaminen laajakaistan osalta on myös painottunut loppukauteen, samoin laajakaistan yleinen aktivointi maaseutualueilla. Työohjelmien kautta on pystytty käynnistämään entistä laajempaa yhteistyöverkostoa ja työnjako sekä tiivis yhteistyö toimintaryhmien kanssa on tuonut ohjelmalle selvää lisäarvoa.

Lapissa ei ole tehty erillistä arviointia ohjelmakauden 2007-2013 tuloksista, koska tulossa on valtakunnallinen arvio. Vuoden 2010 keväällä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen LATU-hanke lähetti postikyselyn kaikille Lapin tukea saaneille maatiloille ja kyselystä on tehty julkaisu, josta selviää mm. tilojen kehittämistarpeet, kehittämisen esteet sekä tietoa tilojen taloudesta ja tulevaisuudensuunnitelmista. Arviointia ohjelmasta on tehty vuosittain tehtäviin Maaseutuohjelman vuosiraportteihin sekä tätä kehittämisstrategiaa varten hanketoimijoiden haastatteluin ja Maaseutu ja energia-yksikön henkilöstön itsearviointina. LATUA-hanke teetti toisen kyselyn keväällä 2012.

Lapin alueelliselle maaseudun kehittämisstrategialle 2007- 2013 asetettiin viisi päätavoitetta:

1. *Edistetään Lapin maaseudun monialaista yrittäjyyttä.*
2. *Rakennetaan Lapin maaseudun asiakaslähtöisiä palvelukokonaisuuksia.*
3. *Kehitetään Lapin maaseudun perusrakenteita ja asumisviihtyisyyttä.*
4. *Toimitaan omaehtoisesti ja yhteistyötä tehden.*
5. *Vahvistetaan Lapin maaseudun erityisasemaa Suomen ja Euroopan Unionin maaseutupolitiikassa.*

Tavoitetta 1, **Edistetään maaseudun monialaista yrittäjyyttä** on toteutettu sekä kehittämishankkein että yrityshankkein.

Maaseuturahaston varoin on kehitetty sekä alkutuotantoa että muuta maaseudun yritystoimintaa. Rakennetuella on rahoitettu pääasiassa navettainvestointeja (2007-2011 91 kpl avustuksia) sekä jossain määrin Lapille ominaista lammastaloutta (lampolainvestointeja 5 kpl 2007-2011). Navettainvestoinneista suurin osa (34 kpl) on keskittynyt Kemi-Tornio-akselille, jonne Lapin maidontuotanto keskittyy. Myös

lampolainvestoinneista pääosa on toteutunut Kemi-Tornio-alueella. Rakennetukien uusi hakumenettely säännöllisine hakuaikoinen on järkevöittänyt toimintaa ja lisännyt suunnitelmallisuutta.

Nuorille maatalousyrittäjille on voitu myöntää aloitustukea sekä maatalouden että porotalouden aloittamiseen; maatilataloudessa ko. tukia on 2007-2012 myönnetty 51 kpl ja poro- ja luontaistaloudessa 90 kpl. Sukupolvenvaihdoksia tapahtuu enenevässä määrin myös ilman aloitustukea sekä maa- että porotalouden puolella, mutta vaihdosten määrä ei varsinkaan maatalouden puolella riitä korvaamaan tilojen lopettamisista aiheutuvaa tila- ja tuotantomäärän alenemista. Maatilataloudessa nuorten viljelijöiden aloitustukien määrä on ollut useana vuonna alle kymmenen kappaletta ja tiedossa on, että myös elinkelpoisia, taloudellisesti hyvin hoidettuja tiloja luopuu toiminnasta eikä tilalle tule muutakaan yritystoimintaa. Aloitustukien osalta määrällinen tavoite on siis jäänyt saavuttamatta maatilatalouden puolella ja huolimatta jatkuvasti meneillään olevista sukupolvenvaihdoshankkeista kokonaistilamäärä alenee edelleen: sukupolvenvaihdoshankkeilla on onnistuttu helpottamaan vaihdosprosessia ja mahdollisesti nopeuttamaan sitä, mutta uusia jatkajia hankkeen kautta on ollut vaikea saavuttaa.

Yleinen asenneilmasto sekä paineet tilakoon kasvulle ovat ehkä merkittävimmät tekijät sille, että keskisuurilla tiloilla ei nähdä kehittämisen mahdollisuuksia. MTT:n toteuttamassa LATUA-hankkeessa onkin haastateltu keskikokoista tilaluokkaa edustavia tiloja ja kartoitettu niiden kehittämismahdollisuuksia: loppupäätelmänä on, että useilla tiloilla on hyvä taloudellinen tilanne ja kaikki mahdollisuudet jatkaa tilan toimintaa vielä monta vuotta, mutta ainoana kehittämissuuntana nähdään tilakoon kasvattaminen eikä sellainen riskinotto kiinnosta, joten vaihtoehdoksi nähdään vain tilan lopettaminen. Näille tiloille pyritään jatkossa löytämään tilakohtaisia kehittämismahdollisuuksia, koska kansallisen huoltovarmuuden vuoksi olisi tärkeää säilyttää ruuantuotantoa myös pohjoisilla alueilla.

Lapin maaseudun yrittäjyydelle on tyypillistä monialaisuus: tätä suuntaa on tuettu suunnitelmallisesti sekä toteuttamalla yrittäjyyden aktivointihankkeita ns. MASVA-hankkeita että tiivistämällä yhteistyötä koko Lapin alueella muiden yritystoimintaa kehittävien organisaatioiden kanssa. Yhteistyössä ovat olleet mukana mm. ProAgria Lappi ry:n ja toimintaryhmien omalla alueellaan toteuttamat yrittäjyshankkeet sekä Lapin ELY-keskuksen oman tuotannon ESR-rahoitteinen yrittäjyshanke, joka kattoi koko Lapin.

Alkukaudella toteutetun ProAgria Lapin hallinnoiman KEMA, Kehittyvä maaseutuyritys-hankkeen kautta annettiin yrityskohtaista neuvontaa noin 225 yritykselle ja nyt meneillään olevassa ProYritys-hankkeessa on tavoitettu tähän mennessä runsaat 150 yrittäjää. Hankkeen kautta voidaan antaa yrittäjälle yksi päivä maksutonta neuvontaa ja ohjata yrittäjä jatkopalveluiden käyttäjäksi. Tätä kautta on tavoitettu runsaasti sekä alkavia yrittäjiä että kehittäviä jo toimivia yrityksiä ja hanke on ohjannut yrittäjiä sekä toimintaryhmien että ELY:n asiakkaisiksi. Maaseudun muut yrityshankkeet ovat

painottuneet matkailuun. Yritysten määrä maaseudulla on koko 2000-luvun ajan pysynyt lähes vakiona; on kuitenkin vaikeaa arvioida, mikä tilanne olisi ilman aktiivista yritystyötä.

Tavoitetta 2, **Rakennetaan Lapin maaseudun asiakaslähtöisiä palvelukokonaisuuksia**, on toteutettu laajassa yhteistyössä usean eri kehittämishankkeen ja toimijatahon kesken.

Toisen päätavoitteen eli asiakaslähtöisten palvelukokonaisuuksien osalta tulokset ovat olleet hitaita ja palveluiden synnyttäminen työlästä. Vasta ohjelmakauden loppupuolella toimijat ovat aktivoituneet Lapin AVI:n Arjen turvaa kunnissa- hankkeen yhteistyötiimien innoittamana toteuttamaan palvelupilotteja eri puolilla maakuntaa ja myös alueiden välisenä toimintana. Palvelukokonaisuuksien kehittäminen vaatii kokemuksen mukaan laajaa sitouttamista ja sektorit ylittävää yhteistyötä ja tätä tavoitetta ollaan kauden lopussa ainakin osin saavuttamassa. Yhtenä toiminnan kehittämisen esteenä on varmasti ollut tarvitsijoiden haluttomuus maksaa palveluista, mutta myös kuntien haluttomuus kehittää lähipalveluita kylille. Yhteistyötä toimivien mallien luomiseksi tehdään aktiivisesti myös toimintaryhmien kanssa, joiden alueella on käynnistynyt uusia palvelupilotteja mm. osuuskuntamuotoisen palveluliiketoiminnan luomiseksi. Rovaniemellä toteutettiin Yläkemijoen alueella pilottihankkeena paikallinen palvelusetelimalli, jossa tarvekartoituksen perusteella koottiin yhteen paikallisia palveluntarjoajia ja niiden tarvitsijoita ja palveluja välitetään aluelautakunnan myöntämän palvelusetelin avulla. Näin on voitu edistää sekä lähidemokratiaa eli asiasta päätetään paikallisesti että paikallisten palveluiden saatavuutta. Malli on otettu hyvän käytännön esimerkiksi Parhaat käytännöt kilpailuun ja sekä alueen aluelautakuntamalli että kokeiltavana oleva palvelusetelimalli ovat monistettavissa monille vastaaville maaseutualueille: antamalla kylille valtaa ja vastuuta päättää oman alueensa asioista, voidaan sitouttaa toimijat tekemään töitä alueen hyvinvoinnin edistämiseksi!

Tavoitetta 3, **Kehitetään Lapin maaseudun perusrakenteita ja asumisviihtyisyyttä**, on toteutettu sekä kehittämishankkeiden että yleishyödyllisten investointien avulla.

Keskeisenä maaseudun perusrakenteiden kehittämiskohteena tällä kaudella on laajakaista: Lappi on mukana Laajakaista kaikille 2015 – hankkeessa ja Maaseutu ja energia –yksikkö on mukana aktiivisesti maakunnallisessa yhteistyössä asian edistämiseksi. Laajakaista kaikille 2015-hanke ei ole edennyt alkuperäisen suunnitelman mukaan: Lapin liiton laajakaistan rakentamista koskeviin tarjouspyyntöihin on tullut vain niukasti tai ei ollenkaan vastauksia. Maaseuturahaston rahoitettavaksi tulevista 22 %:n kuntaosuuden kunnista on Lapissa rahoitettu Simo-Alaniemi-Soikko, Simo 2 ja Rovaniemi 5. Kyläverkkohankkeita on rahoitettu kolme. Lapin laajakaistahanketta on pyritty edesauttamaan erityisesti alueellisilla laajakaistan aktivointihankkeilla, jotka kattavat koko Lapin. Hankkeista on saatu positiivista palautetta ja laajakaistaan on sitoutunut usealla alueella puolet potentiaalisista liittyjistä, jolloin on mahdollistettu palvelun saanti alueelle. Pienten toimijoiden heikko riskinottokyky sekä tiedonpuute toimivista malleista on hidastanut kyläverkkojen toteuttamista. Ohjelmakauden loppupuolella onkin keskitytty jakamaan tietoa hyvistä käytännöistä sekä

auttamaan toimijoita hankkeiden suunnittelussa. Laajakaistan osalta tavoitetta jää vielä tulevallekin kaudelle.

Lapin maaseudulla on tuettu vesihuoltojärjestelmien rakentamista yhteistyössä Lapin ELY-keskuksen Y-vastuualueen kanssa. Y-vastuualueen asiantuntemusta on käytetty erityisesti sellaisten kohteiden arviointiin, jossa on löydetty synergiaa eri rahoitusmuotojen kesken ja näin on voitu toteuttaa vaikuttavampia kokonaisuuksia. Vesihuoltohankkeita on tuettu Kemijärvellä, Posiolla ja Enontekiöllä ja niiden avulla on saatu noin 90 taloutta järjestetyn jäte- ja vesihuollon piiriin sekä lisäksi noin 30 taloutta talousvesihuollon piiriin. Lapin ELY:n Y-vastuualueen kanssa on tehty yhteistyötä myös laajassa Maisemat ruotuun – ympäristöhankkeessa, jota toteutetaan oman tuotannon hankkeena Y-vastuualueen hallinnoimana ja samalla myös alueiden välisenä yhteistyönä Kainuun kanssa: tavoitteena on lisätä maaseudun viihtyisyyttä kunnostamalla kylien ympäristöjä sekä opastamalla asukkaita omaehtoiseen ympäristöhoitoon. Teemahaun mukaisina infrahankkeina maaseudulle on rakennettu matkailua tukevia reitistöjä.

Lapin asumisviihtyisyyden ja kylien turvallisuuden parantamiseksi kylissä on pilotoitu hyvinvoinnin ja turvallisuussuunnitelmien tekemistä ja luotu mallia mahdollisimman helppoon tekemiseen. Toiminnan toinen tavoite on saada kylät ja kunnat keskinäiseen vuorovaikutukseen ja sitoutumaan asukkaiden eteen tehtävään työhön. Toteutetut mallit ovat kaikkien kylien ja kuntien käytössä ja löytyvät osoitteesta <http://kansalaisenkasikirja.info> ja sieltä ”hyvinvointi- ja turvallisuussuunnittelu”. Kylien nuoria on huomioitu järjestämällä nuorten hankkeille teemahaku, jonka kautta on rahoitettu nuorten itse ideoimia hankkeita.

Tavoitetta 4, **Toimitaan omaehtoisesti ja yhteistyötä tehden**, on toteutettu tekemällä aktiivista yhteistyötä paikallisten toimintaryhmien kanssa sekä toteuttamalla laajoja teemallisia työohjelmia, joihin on sitoutettu laaja joukko alan kehittäjiä. Toimintaryhmien rooli on vakiintunut vahvaksi paikalliseksi aktivoijaksi ja myös yrityshankkeiden ruohonjuuritason sparraajaksi. Yhteistyö ja roolit ovat kauden aikana vakiintuneet ja säännöllisissä tapaamisissa on voitu keskustella mahdollisista päällekkäisistä toiminnoista tai yhteisistä linjauksista. Toimintaryhmät ovat tehneet maaseuturahaston työtä näkyväksi kylätilaisuuksissa, johon ELY:n resurssit eivät olisi riittäneet. Yrityshankkeiden määrä olisi ilman toimintaryhmien panosta paljon nykyistä pienempi.

Teemallisten työohjelmien – elintarvike- ja luonnontuoteala, perusmaatalous ja bioenergia, kautta on saatu sitoutettua yhteiseen kehittämistyöhön paljon toimijoita, kuten neuvontaorganisaatiot, oppilaitokset, kehitysyhtiöt ja yrittäjien edustajat.

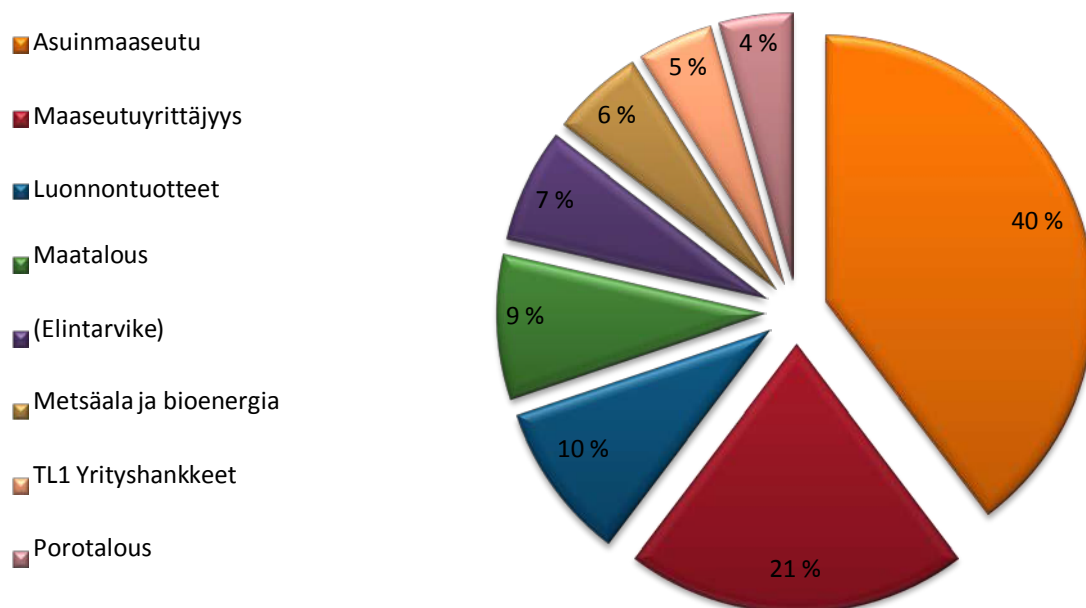
Tavoite 5, **Vahvistetaan Lapin maaseudun erityisasemaa Suomen ja Euroopan Unionin maaseutupolitiikassa**. Lapissa erityisesti porotalous on elinkeino, jota harjoitetaan vain pohjoisilla alueilla; porotalouden edellytykset ovat kuitenkin koko ohjelmakauden ajan heikenneet mm. petojen aiheuttamien tulonmenetysten vuoksi. Lapin sijaintia arktisella alueella ei ole pystytty hyödyntämään halutulla tavalla, joten tämä tulee olemaan myös uuden

kauden haasteena. Lisäksi Lappi eroaa muusta maaseudusta mm. saamelaisten ja erityisesti kolttaväestön osalta. Arktiset olosuhteet asettavat erityisvaatimuksia sekä alkutuotannolle että jalostukselle ja myös pitkät välimatkat asettavat haasteita kehittämiselle. Luonnontuotteiden osalta Lappi profiloituu puhtaiden luonnontuotteiden maakuntana. Kuluvalla kaudella on tuotettu mm. selvitys Pohjoisesta puhtaudesta; teosta voivat hyödyntää markkinoinnissaan sekä Lapin alueen että myös muun Suomen yritykset. Lapin aseman vahvistaminen arktisen alueen luonnonvarojen tutkimuksessa ja niiden käytön kehittämisessä on jatkossa kuitenkin entistä haasteellisempaa, koska käytännön tutkimusresursseja alueelta vähennetään rajusti. Toisaalta MTT:n, METLA:n ja RKTL:n yhdistyminen Luonnonvarakeskukseksi tuo uusia mahdollisuuksia hyödyntää Lapin erityisasemaa pohjoisen tuotannon alueena.

OHJELMAKAUDELLA 2007-2013 KÄYTETYT TUET

2007-2013			
Painopiste		€	%
Maatalous		2 537 360,60 €	9 %
Porotalous		2 041 747,35 €	7 %
Luonnontuotteet		2 945 355,35 €	10 %
Elintarvike		1 408 462,00 €	5 %
TL1 Yrityshankkeet		1 713 786,41 €	6 %
Metsäala ja bioenergia		2 707 117,09 €	10 %
Maaseutuyrittäjyys	Matkailu	2 150 102,84 €	8 %
	Yrittäjyyden tukeminen	1 364 002,00 €	5 %
Asuinmaaseutu	TL3 Yrityshankkeet	2 394 348,84 €	8 %
	Infrastruktuuri	3 221 982,38 €	11 %
	Kylät	1 750 973,35 €	6 %
	Kulttuuri	1 021 359,46 €	4 %
	Hyvinvointi	1 633 531,50 €	6 %
	Nuoret	201 202,42 €	1 %
	Ympäristö	1 256 181,04 €	4 %
	Yhteensä	28 347 512,63 €	

3 Valittu alueellinen strategia, painopisteet ja tavoitteet

Lapin alueellisen strategian keskeiset kehittämiskohteet ovat

Maaseudun yrittäjyys ja

Maaseudun kehittäminen viihtyisänä ja vetovoimaisena asuinympäristönä.

Visiona on monialainen, elinvoimainen pohjoinen maaseutu.

Pohjoisuus on nähtävä yhdistävä tekijänä kaikilla aloilla ja myös asumisessa ja pohjoisuuden huomioiminen antaa mahdollisuuksia kehittää arktisen tuotannon potentiaalia sekä huomioida myös pohjoisuuden tuomat erityisvaatimukset esim. harvaan asutun maaseudun kehittämisessä. Keskeisenä tekijänä on maaseudun toimintaympäristön kehittäminen niin, että maaseudulle on mahdollista perustaa uusia yrityksiä ja tehdä yhteistyötä alueen muiden yrittäjien kanssa. Yritysverkostojen kehittäminen sekä paikallisesti että alueellisesti mahdollistaa uusien tulonlähteiden löytämisen sekä yrittäjien osaamisen lisääntymisen. Maaseudulle on saatava alkutuotannon lisäksi muuta yritystoimintaa, jotta asumiselle ja yrittämiselle välttämättömät palvelut säilyisivät kaikkien ulottuvilla.

Jotta visio toteutuisi, meidän on onnistuttava

- ✓ lisäämään maatilojen omistajanvaihdoksia
- ✓ luomaan maaseudulle monipuolista uutta yritystoimintaa
- ✓ luomaan uutta yritystoimintaa luovasti toimialojen rajapinnoille
- ✓ suuntaamaan neuvontaa ja kehittämistoimenpiteitä myös elinvoimaisille keskikokoisille tiloille
- ✓ kehittämään porotaloutta kokonaisvaltaisesti huomioiden toimintaympäristön muutokset
- ✓ turvaamaan porotalouden harjoittamisen edellytykset koko poronhoitoalueella
- ✓ pilotoimaan hajautetun energiantuotannon uusia malleja
- ✓ luomaan edellytyksiä maaseutuasumiselle
- ✓ lisäämään yhteistyötä kaikkien maaseudun kehittäjien kesken
- ✓ tuomaan esille pohjoisuuden edut mm. ruoantuotannon puhtaudessa ja raaka-aineiden ominaisuuksissa
- ✓ vakuuttamaan pohjoisen tuotannon merkityksestä mm. huoltovarmuuden varalta

3.1 Prioriteetit

Manner-Suomen maaseutuohjelman 2014-2020 tavoitteeksi on kirjattu kuusi prioriteettia; Rahoitettavan hankkeen on toteutettava yhtä tai useampaa prioriteettia.

Maaseudun kehittämisen prioriteetit ovat:

1. Tietämyksen siirron ja innovaatioiden edistäminen maaseudulla
2. Maatalouden kilpailukyvyn ja maatilojen elinkelpoisuuden lisääminen
3. Elintarvike- ja non-food-ketjun organisoitumisen ja maatalouden riskienhallinnan edistäminen
4. Maa- ja metsätalouteen liittyvien ekosysteemien ennallistaminen, säilyttäminen ja parantaminen
5. Voimavarojen tehokkaan käytön sekä vähähiiliseen ja ilmastoa säästävään talouteen siirtymisen edistäminen maatalous-, elintarvike- ja metsäsektoreilla
6. Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseutualueilla

3.2 Painopistealojen toimenpidekuvaukset

3.2.1 Maaseutuyrittäjyys

Maaseudun kehittämisessä painotetaan alkutuotannon osalta laajempaa kehittämisnäkökulmaa: emme kehitä vain maataloutta, porotaloutta tai luonnontuotealaa, vaan koko ruokaketjua alkutuotannosta ja keruusta markkinointiin saakka. Kehittämisessä huomioidaan paremmin asiakkaat eli tuotetaan tuotteita ja palveluita, joille on kysyntää. Asiakkaiden toiveet otetaan huomioon mm. alkuperämerkintöjen, eettisten normien, eläinten ja tuottajien hyvinvointiin kohdistettujen toimien sekä tuotannon ympäristönäkökohdat huomioivien toimien osalta.

Alkutuotannon yrittäjyyden (maatalous, porotalous, elintarvikkeiden jatkojalostus ja luonnontuoteala) osalta toteutetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman **prioriteetteja**

1. Osaamisen ja innovaatioiden edistäminen
2. Maatalouden kilpailukyvyn ja maatilojen elinkelpoisuuden kehittäminen
3. Elintarvikeketjun organisoitumisen ja maatalouden riskienhallinnan edistäminen

ja porotalouden, elintarvikkeiden jatkojalostuksen sekä luonnontuotealan osalta lisäksi

6. Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseutualueilla.

TAVOITTEET

- ✓ Maaseutuyrittäjien ammatillisen osaamisen kasvu
- ✓ Maaseutuyritysten innovaatioiden kasvu
- ✓ Yhteistyön lisääntyminen maaseutuyritysten ja niiden sidosryhmien kesken
- ✓ Maaseutuyritysten kilpailukyvyyn kasvu

MAASEUTUYRITTÄJYYDEN TOIMENPITEISSÄ HUOMIOITAVAT LÄPILEIKKAAVAT TEEMAT

Nuoret

- ✓ Maaseututiedotus erityisesti nuorille
- ✓ Nuorten kannustaminen maatalous ja porotalousyrittäjiksi
- ✓ Uusien, nuoria kiinnostavien oppimisympäristöjen hyödyntäminen kehittämiss-hankkeissa (verkkokoulutus, mobiilisovellukset, sosiaalinen media)
- ✓ Nuorille suunnatut luonnontuotealan tiedotus/koulutushankkeet
- ✓ Luonnontuotteiden keruuta edistävät sovellukset mm. nuorten ja kaupunkilaisten käyttöön

Ympäristö ja kestävä kehitys

- ✓ Ympäristöhaittoja vähentävät innovaatiot/investoinnit
- ✓ Tiedotushankkeet ympäristönhoidosta
- ✓ Porotalouden sivutuotteita hyödyntävät hankkeet
- ✓ Porotalouden ympäristöä huomioiden toimintatapojen kehittäminen – hyvän toiminnan oppaat/koulutukset
- ✓ Kestävän keruun kehittämishankkeet
- ✓ Uusien sosiaalista kestävyyttä korostavien yritysmuotojen kehittäminen

Ilmastonmuutos

- ✓ Ilmastonmuutoksen vaikutuksia vähentävät hankkeet mm. energiatehokkuuden lisäämiseen tähtäävä koulutus/tiedotus
- ✓ Maa- ja porotalouden energiatehokkuutta lisäävät hankkeet: energiasuunnitelmat
- ✓ Kestävän porotalouden pilottihankkeet: ruokinta-, laidunnus-, logistiikkaselvitykset
- ✓ Energiankulutusta vähentävien menetelmien kehittäminen koko arvoketjussa (mmm. kuivaus, kuljetus, varastointi)
- ✓ Käytöstä poistettujen turvealueiden käytön suunnittelu luonnontuotteiden tuotantoon

MITTARIT

- ✓ Koulutukseen osallistuvien määrä, kpl
- ✓ Tiedotustilaisuuksien määrä, kpl
- ✓ Innovaatioiden määrä, kpl
- ✓ Sukupolvenvaihdosten/omistajanvaihdosten määrä kpl
- ✓ Maaseutuyritysten investoinnit, kpl ja €

- ✓ Uusien yritysten määrä, kpl
- ✓ Uusien työpaikkojen määrä, kpl

TOIMENPITEET TOIMIALOITTAIN

3.2.1.1 Maatalous

Osaaminen

- ✓ Ammatillista osaamista lisäävät koulutus- ja tiedonvälityshankkeet ; teemoina mm. tilan liiketoiminnan johtaminen, tuotantotehokkuus, eläinten hyvinvointi, tuotannon laatu, työhyvinvointi, rakentaminen, energiatehokkuus, ympäristö

Innovaatiot

- ✓ Maatalouden innovatiiviset kokeiluhankkeet liittyen mm. tilojen uusiin tuotantotapoihin, tekniikoihin tai näiden yhdistelmiin, energiatehokkuus ja -omavaraisuus, ympäristö

Yhteistyö

- ✓ tilojen yhteistyötä tukevat hankkeet – paikalliset tuottajaverkostot
- ✓ kansainvälisyyttä edistävät hankkeet neuvonnan, tutkimuksen ja yrittäjien yhteistyönä

Kilpailukyky

- ✓ Nuorten viljelijöiden tuki
- ✓ Sukupolvenvaihdoshankkeet sekä uusien toimintamallien että vanhoja toimivia malleja hyödyntäen, liiketoiminnan siirrot mm. yhteisyritykset
- ✓ Maatilojen investoinnit: edistetään tilan kannattavuutta parantavia investointeja
- ✓ Ihmisten ja eläinten hyvinvointia edistävät investoinnit
- ✓ Tilojen energiaomavaraisuutta edistävät hankkeet/investoinnit
- ✓ Edistetään maatilojen resurssien hyödyntämistä mm. matkailussa ja maaseudun palvelutuotannossa (Green care): rajapintatyötä tukevat kehittämishankkeet
- ✓ Eri kokoluokan maatiloille kohdistetut täsmähankkeet: Lapissa huomio erityisesti elinkelpoisiin keskikokoisiin tiloihin, eri kokoluokan tiloille omaa pienryhmätoimintaa
- ✓ Alueellisia arvoketjuja edistävät hankkeet: tuotanto-jalostus-kauppa

3.2.1.2 Porotalous

Porotalous on tulevalla kaudella edelleen Lapille tärkeä elinkeino, jota tulee kehittää monipuolisesti ja laajassa yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Esimerkiksi uusi tekniikka kuten paikkatiedon hyödyntäminen, verkkokoulutus ja sähköinen kaupankäynti tuo porotalouteen uusia kehittämismahdollisuuksia.

Myös porotaloudessa tavoitteena on kehittää koko laatuketjua. Poron lihan osalta on vielä lähes hyödyntämättä sen saamat alkuperämerkinnät: merkinnät tulee saada sellaiseen käyttöön, että niillä voidaan saada markkinaetua ja taata kuluttajalle laadukkaasti Lapin alueella tuotettu elintarvike. Myös porotalouden sivutuotteiden hyödyntämistä jatketaan.

Porotalouden rahoitettavat toimenpiteet v. 2014-2020:

Osaaminen

- ✓ Ammatillista osaamista lisäävät koulutushankkeet aiheina mm. poron lihan alkuperämerkinnät, lihan jalostusprosessit ja laatu, markkinointi, tuotannon laatu ja kannattavuus, eläinten hyvinvointi ja poronhoitajien työhyvinvointi, ympäristönhoito
- ✓ Porotalousyrittäjien ammattiosaamisen lisääminen hyödyntäen uusia oppimisympäristöjä (verkkokoulutus, sähköinen oppiminen)
- ✓ Suoramyyjille ja tilajalostajille suunnattu tuotekehitys- ja markkinointikoulutus. laatujärjestelmät

Innovaatiot

- ✓ Porotalouden kokeiluhankkeet liittyen mm. tuotannon ympäristövaikutuksiin, peto- ja liikennevahinkoihin ja uusiin tuoteinnovaatioihin mm. sivutuotteisiin liittyen (hyödyntäminen mm. lemmikkieläinrehuna)
- ✓ Uusien porotuotteiden kehittäminen
- ✓ Porotalouden uudet innovaatiokokeilut/kehittämishankkeet mm. verkko-oppimisessa, sähköisissä palveluissa ja koulutuksissa, paikkatiedon hyödyntämisessä, uudessa mediassa jne.
- ✓ Uuden teknologian soveltaminen poronhoidossa

Yhteistyö

- ✓ Yhteistyön lisääminen mm. porotalousyrittäjiine, elintarvikeviranomaisten ja alan oppilaitosten kesken: elintarvikeosaamiskeskus
- ✓ Porotalouden ja kilpailevien maankäyttömuotojen yhteensovitus edistävät hankkeet
- ✓ Yhteistyöhankkeet porotalouden jatkuvuuden varmistamiseksi, keskeisinä teemoina poronhoitajien jaksaminen ja peto- ja liikennevahinkojen vähentäminen

Kilpailukyky

- ✓ Porotalouden sukupolvenvaihdoksia edistävät hankkeet
- ✓ Porotalouden aloitustuki
- ✓ Porotalouden investoinnit: edistetään kannattavuutta parantavia investointeja
- ✓ Alkuperämerkintöjä porotuotteiden markkinoinnissa edistävät hankkeet
- ✓ Poron lihan ja jalostustyön laatua edistävät hankkeet
- ✓ Koko porotalouden arvoketjua kehittävät hankkeet: tuotanto- jalostus –kauppa
- ✓ Porotilamatkailun kannattavuutta ja laatua parantavat hankkeet
- ✓ Porotalouden sivutuotteiden hyödyntämistä edistävät hankkeet

3.2.1.3 Elintarvikeala

Elintarvikealaa tulee Lapissa kehittää niin, että huomioidaan koko arvoketju alkutuotannosta markkinointiin. Tämä tarkoittaa entistä tiiviimpää yhteistyötä alan oppilaitosten, tutkimuslaitosten, yrittäjien ja muiden kehittämistahojen kesken. Toimintamallina voisi olla esimerkiksi oppilaitosympäristöön toteutettava elintarvikeosaamiskeskus, joka kokoaisi yhteen yrittäjät ja alan asiantuntijat jatkuvan ja suunnitelmallisen elintarvikealan kehityksen varmistamiseksi.

TAVOITTEET

- ✓ edistää paikallista ruokatuotantoa sekä elintarvikkeiden jatkojalostusta
- ✓ edistää elintarvikeyritysten sukupolvenvaihdoksia
- ✓ edistää elintarviketurvallisuutta
- ✓ kannustaa ja tukea elintarvikeverkostojen muodostumista
- ✓ kehittää ja tukea elintarvikealan logistisia ratkaisuja
- ✓ edistää ja turvata jalostajien raaka-aineen saantia
- ✓ osallistua ja vaikuttaa elintarvikelainsäädännön kehittämiseen pienyritystoimintaa huomioivaksi
- ✓ parantaa ja kehittää elintarviketuotannon tuotekehitysosaamista ja –ympäristöjä
- ✓ kehittää elintarvikealan yrittäjien liiketoimintaosaamista
- ✓ informoida nuoria alan mahdollisuuksista
- ✓ edistää lähiruoan tutkimusta teemoina mm. ravintosisältö, terveellisyys, tuotteistaminen, ekologisuus jne.

TOIMENPITEET

Osaaminen

- ✓ Elintarvikkeiden jalostuskoulutus hyödyntäen mm. Lapin oppilaitosten tuotekehitysympäristöjä (elintarvikeosaamiskeskus, hautomotoiminta)
- ✓ Lähi- ja luomuruoan käyttöä edistävät koulutushankkeet/tiedonvälityshankkeet
- ✓ Elintarvikealan yrittäjien ammatillista osaamista lisäävät koulutushankkeet
- ✓ Elintarvikehygieniaa ja muita alan säädöksiä koskevat tiedonvälityshankkeet

Innovaatiot

- ✓ Pilotit mm. uusista elintarvikeprosesseista, tekniikoista tai tuotantotavoista sekä uusista raaka-aineista
- ✓ Alan tekniikkaa/koneistamista edistävät pilotit
- ✓ Uusien elintarvikkeiden kehittäminen

Yhteistyö

- ✓ Alan verkostoitumista ja kansainvälistymistä edistävät yhteistyöhankkeet

- ✓ Elintarvikealan tuotekehityshankkeet
- ✓ Lähi- ja luomuruoan saatavuutta edistävät hankkeet
- ✓ Paikallisen tuotannon laatu- ja markkinointihankkeet

Kilpailukyky

- ✓ Elintarvikealan uudistaminen: omistajanvaihdoksia edistävät hankkeet
- ✓ Elintarvikealan kannattavuutta parantavat investoinnit
- ✓ Alkuperämerkintöjä hyödyntävät laatuhankeet

3.2.1.4 Luonnontuoteala

Lappi toimii veturina luonnontuotealalla. Alalla tehdään laajaa sektorit ylittävää yhteistyötä tutkimuksen, koulutuksen, neuvonnan ja yrittäjien kesken. Tätä yhteistyötä tullaan tulevilla kaudella vahvistamaan ja tuomaan uudet ansaintamahdollisuudet paremmin yrittäjien hyödynnettäviksi. Biotalous nostaminen Euroopassa keskeiseksi kehittämiskohteeksi avaa myös suomalaisille uusia mahdollisuuksia luontoon perustuvan liiketoiminnan kasvuun.

Osaaminen

- ✓ Ammatillisen osaamisen lisääminen koko tuotantoketjussa: keruu/viljely, logistiikka, jalostus, markkinointi, koneketjut
- ✓ Luonnontuotealan osaamisen lisääminen alaa hyödyntävillä toimialoilla (kampaamoala, kosmetiikka-ala, hyvinvointiala, käsityöala, matkailu)
- ✓ Moniammatillisen osaamisen lisääminen luonnontuotealaa hyödyntävissä palveluissa (wellnes-toimiala, luontoyrittäjyys, Green care)
- ✓ Uusien oppimisympäristöjen hyödyntäminen luonnontuotealan koulutuksessa (verkkokoulutus, mobiilisovellukset, yms.)
- ✓ Alan tuotteistamiseen liittyvän lainsäädännön osaamisen lisääminen

Innovaatiot

- ✓ Raaka-aineen saantia edistävät innovaatiot: koneellinen korjuu, mobiilisovellukset, logistiikkahankkeet, koneketjujen kehittäminen
- ✓ Agroforestry: puoliviljely, uudet lajikkeet, tuotantotavat ja tekniikat
- ✓ Pohjoiseen alkuperään perustuvat viljely/tuote/jalostusinnovaatiot (ruusujuuri, ratamo, hilla jne.)
- ✓ Luonnon uudet komponenttikokeilut mm. lääke- ja kosmetiikkateollisuuteen
- ✓ Luonnontuotteiden käyttöä eläinten rehuissa/hyvinvointituotteissa edistävät kehittämishankkeet
- ✓ Luonnontuotealan palveluinnovaatiot mm. Green Care-toiminta
- ✓ Pohjoista puhtautta hyödyntävät tuote- ja palveluinnovaatiot – luonnonkosmetiikka jne.
- ✓ Ekosysteempipalveluiden tuotteistaminen: pölytyspalvelut, maisemayrittäjyys

Yhteistyö

- ✓ Alan toimijoiden yhteistyöhankkeet tuotannon, tuotekehityksen ja markkinoinnin edistämiseksi
- ✓ Yhteistyöhankkeet mm. matkailun ja hyvinvointialan kanssa sekä uusien rajapintamahdollisuuksien hyödyntäminen myös muiden alojen kanssa (metsätalous, käsityö, luovat alat, lääketeollisuus, kemianteollisuus)
- ✓ Kansainvälinen yhteistyö uusimpien tutkimustulosten levittämiseksi
- ✓ Yhteistyö luomukeruuotteiden ja lähiluonnontuotteiden saatavuuden parantamiseksi

Kilpailukyky

- ✓ Luonnontuotealan kannattavuutta parantavat investoinnit
- ✓ Luonnontuotealan uudistumista edistävät hankkeet: omistajanvaihdosten edistäminen
- ✓ Koko arvoketjun huomioivat kehittämishankkeet: keruu – jalostus- kauppa
- ✓ Varastointia/logistiikkaa parantavat kehittämishankkeet
- ✓ Alan imagon nosto, nuorille suunnatut hankkeet
- ✓ Luomuluonnontuotteiden keruuta, jalostusta ja markkinointia edistävät hankkeet
- ✓ Luonnontuotteiden kaupallisia prosesseja edistävät hankkeet (selvitykset, tutkimukset)

3.2.1.5 Metsäala ja uusiutuva energia

Metsätalouden osalta Lapissa on vuoden 2011 lopussa vahvistettu Lapin metsäohjelma vuosille 2012-2015. Sen taustalla on Kansallinen metsäohjelma 2015, joka visioi Suomen metsäalan biotalouden edelläkävijäksi. Lapin metsäohjelma valmisteltiin laajassa yhteistyöverkostossa ja ohjelman teossa saatua palautetta on hyödynnetty alueellisen strategian valmistelussa. Lisäksi metsätalouden tavoitteita pohdittiin 13.9.2012 järjestetyssä asiantuntijatyöpajassa, johon osallistui metsäalan asiantuntijoita ja hanketoimijoita.

Metsäalan ja uusiutuvan energian kehittämisessä toteutetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman **prioriteetteja**

- 1. Osaamisen ja innovaatioiden edistäminen**
- 2. Luonnonvarojen tehokkaan käytön ja vähähiiliseen ja ilmastoa säästävään talouteen siirtymisedistäminen maatalous-, elintarvike-, ja metsäsektorilla**
- 3. Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseutualueilla.**

TAVOITTEET

- ✓ Energia- ja metsäalan ammatillisen osaamisen lisääminen

- ✓ Uusiutuvan energian ja metsätalouden innovaatiot
- ✓ Yhteistyön lisääminen energia- ja metsätalouselialla
- ✓ Metsätalouden kilpailukykyyn edistäminen
- ✓ Bioenergian kilpailukykyyn edistäminen

TOIMENPITEET

Osaaminen

- ✓ Uusiutuvaan energiaan ja hajautettuihin energiaratkaisuihin liittyvät ammatillista osaamista lisäävät hankkeet
- ✓ Metsätalouden kannattavuutta parantavat koulutus- ja tiedotushankkeet
- ✓ Uusien oppimisympäristöjen hyödyntäminen metsätalouden ja energia-alan koulutuksessa ja tiedotuksessa
- ✓ Uusiutuvan energian käyttöä edistävät tiedotushankkeet

Innovaatiot

- ✓ Hajautettuihin energiaratkaisuihin liittyvät kokeiluhankkeet
- ✓ Maaseutuelinkeinojen energiatehokkuutta parantavat innovatiiviset kehittämishankkeet
- ✓ Metsätalouden kannattavuutta edistävät innovaatiot, mm. mobiilisovellukset
- ✓ Metsien monikäytön innovaatiot

Yhteistyö

- ✓ Lapin bioenergiaohjelman mukaisten toimenpiteiden aktivointi, toteutus ja seuranta yhteistyössä kehittäjäverkoston kanssa
- ✓ Energia-alan toimijoiden yhteistyöhankkeet uusiutuvan energian käytön tehostamiseksi
- ✓ Metsätalouden uudistumista edistävät yhteistyöhankkeet
- ✓ Metsien monikäyttöä edistävät yhteistyöhankkeet mm. luonnontuotealan, matkailun ja hyvinvointialan kanssa
- ✓ Metsätalouden ja muiden maankäyttömuotojen yhteensovittamista edistävät kehittämishankkeet
- ✓ Kansainväliset yhteistyöhankkeet liittyen hyviin käytäntöihin, tutkimus- ja kehittämistyöhön

Kilpailukyky

- ✓ Metsätalouden tila ja omistusrakenteita parantavat kehittämishankkeet, sukupolvenvaihdokset, yhteismetsät
- ✓ Puutuotealan kilpailukykyä edistävät hankkeet
- ✓ Energiapuun kannattavaa korjuuta ja käyttöä edistävät hankkeet m. logistiikan kehittämiseksi
- ✓ Pienten kylä- ja taloryhmäkohtaisten lämpölaitosten perustamiseen tähtäävät hankkeet
- ✓ Investoinnit uusiutuvaan energiaan

- ✓ Pienten metsähakkeen käyttäjien energiapuun saannin edistämistä tukevat hankkeet
- ✓ Metsäalan palveluyrittäjyyttä edistävät hankkeet

TOIMENPITEISSÄ HUOMIOITAVAT LÄPILEIKKAAVAT TEEMAT

Nuoret ja naiset

- ✓ Nuorten metsätietoa ja työllistymistä metsäalalle edistävät hankkeet
- ✓ Nuorten energia-alan tietämystä lisäävät hankkeet
- ✓ Naisille suunnatut metsähankkeet

Ympäristö

- ✓ Kestävää metsätaloutta edistävät hankkeet
- ✓ Metsien monikäyttöä edistävät hankkeet

MITTARIT

- ✓ Koulutukseen osallistuvien määrä, kpl
- ✓ Uusien yritysten määrä, kpl
- ✓ Uusien työpaikkojen määrä, kpl
- ✓ Uusiutuvan energian investoinnit, kpl ja €
- ✓ Korjatun uusiutuvan energian määrä
- ✓ Uusiutuvan energian osuus kokonaisenergiasta

3.2.1.6 Matkailu

Matkailun kehittämisessä toteutetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman **prioriteetteja**

1. Osaamisen ja innovaatioiden edistäminen

6. Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseutualueilla.

Matkailu on merkittävä elinkeino koko Lapissa ja tarjoaa myös tulevaisuudessa ansio-mahdollisuuksia myös maaseudun yrittäjille. Matkailun kehittämisessä otetaan uudella ohjelmakaudella paremmin huomioon matkailun ja sen lähitoimialojen yhteistyömahdollisuudet. Matkailussa tavoitteena on myös toiminnan ympärivuotisuus.

TOIMENPITEET

Osaaminen

- ✓ Maaseutumatkailun liiketoimintaa, tuotekehitystä, markkinointia ja kansainvälistymistä edistävät koulutushankkeet
- ✓ Maaseutumatkailun laatua parantavat koulutushankkeet
- ✓ Poromatkailuyrittäjien osaamista edistävät koulutus/kehittämishankkeet

Innovaatiot

- ✓ Maaseutumatkailun uudet palvelu- ja tuoteinnovaatiot
- ✓ Palvelumuotoilua hyödyntävät kokeiluhankkeet
- ✓ Kulttuurimatkailun uudet innovaatiot
- ✓ Saamelaiskulttuuriin perustuvan matkailun palveluinnovaatiot

Yhteistyö

- ✓ Yrittäjien, tutkimuksen ja koulutuksen yhteistyötä edistävät kehittämishankkeet
- ✓ Yrittäjien kansainvälistä yhteistyötä lisäävät kehittämishankkeet
- ✓ Yhteistyöhankkeet maaseutumatkailua tukevien toimialojen kanssa, elintarvike, hyvinvointi
- ✓ Matkailukeskusten ja niitä ympäröivän maaseudun yrittäjien yhteistyötä lisäävät hankkeet

Kilpailukyky

- ✓ Maaseutumatkailun kannattavuutta parantavat investoinnit
- ✓ Lapin hyvinvointi- ja Green-care-matkailutoimintaa edistävät hankkeet
- ✓ Matkailupalveluiden sisällöntuotantoa kehittävät hankkeet
- ✓ Ympäristöasiat huomioivaa matkailua edistävät kehittämishankkeet
- ✓ Matkailun turvallisuutta lisäävät kehittämistoimet
- ✓ Maaseutumatkailukohteiden saatavuutta parantavat hankkeet
- ✓ Maaseutumatkailuyritysten imago-hankkeet; Lappi-brändin hyödyntäminen

3.2.1.7 Maaseudun palveluyrittäjyys

Maaseudun palveluyrittäjyyden kehittämisessä toteutetaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman **prioriteetteja**

1. Osaamisen ja innovaatioiden edistäminen

6. Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseutualueilla.

TOIMENPITEET

Osaaminen

- ✓ Maaseudun palveluiden tuottamista ja palveluiden laatua parantavat koulutushankkeet
- ✓ Maaseudun palveluyrittäjien liiketoimintaosaamisen parantaminen
- ✓ Uusia oppimisympäristöjä hyödyntävät koulutus/kehittämishankkeet

Innovaatiot

- ✓ Sähköisten palveluiden innovaatiot
- ✓ Palvelupilotit kehittämiskohteisiin, joiden saatavuus maaseudulla heikkenee tai joita ei tällä hetkellä ole saatavissa
- ✓ Palvelumuotoilua hyödyntävät kokeilut ja selvitykset
- ✓ Luovien alojen palveluiden tuotteistamisinnovaatiot

Yhteistyö

- ✓ Palveluyrittäjien yhteistyötä edistävät hankkeet
- ✓ Julkisten ja yksityisten palveluntuottajien yhteistyötä edistävät hankkeet
- ✓ Sopimuksellisuuteen perustuvien palveluntuotantomallien kehittämishankkeet
- ✓ Kansainväliset yhteistyöhankkeet hyvin käytäntöjen levittämiseksi ja uusimman tutkimustiedon jakamiseksi

Kilpailukyky

- ✓ Palveluyrittäjyyttä edistävät investoinnit
- ✓ Palveluiden laatua/laatuja järjestelmiä kehittävät hankkeet

MITTARIT

- ✓ Koulutukseen osallistuvien määrä, kpl
- ✓ Innovaatioiden määrä, kpl
- ✓ Investointien määrä, kpl ja €
- ✓ Uusien yritysten lukumäärä, kpl
- ✓ Uusien työpaikkojen lukumäärä, kpl

3.2.2 Asuinmaaseudun kehittäminen

Maaseudun menestyminen riippuu paitsi työpaikoista, myös siitä, miten maaseutu toimii asuinpaikkana. Maaseudun kilpailukykyyn asuinpaikkaa valittaessa vaikuttaa paitsi alueen infran kunto ja toimivuus ja palveluiden saatavuus, myös yhteisöllisyys ja toimiva lähidemokratia.

Asuinmaaseudun kehittämisessä toteutetaan **prioriteetteja**:

1. Osaamisen ja innovaatioiden edistäminen

5. Sosiaalisen osallisuuden, köyhyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseutualueilla

TAVOITTEET

- ✓ Maaseutuasumiseen ja maaseudun kehittämiseen liittyvän tietämyksen lisääminen
- ✓ Maaseutuasumista tukevien innovaatioiden edistäminen
- ✓ Maaseudun asukkaiden yhteistyön lisääminen
- ✓ Maaseudun kilpailukyvyyn lisääminen vetovoimaisena asuinpaikkana
- ✓ Lähidemokratian lisääminen
- ✓ Kaupunkien/Taajamien ja maaseudun vuorovaikutuksen lisääminen
- ✓ Maaseudun asukkaiden omaehtoisen kehittämisen lisääminen
- ✓ Asukkaiden tiedon lisääminen oman asuinalueen kehittämismahdollisuuksista, asuinympäristön parantamisesta, ekologisesta maaseutuasumisesta jne.
- ✓ Kylien omien kehittämis-, turvallisuus-, maisemanhoito- ja maankäyttösuunnitelmien tekeminen ja käyttöönotto
- ✓ Yhteistyön lisääminen julkisten palveluiden tuottajien ja yksityisten tahojen /kolmannen sektorin toimijoiden kanssa
- ✓ Uusien palvelumallien kehittäminen
- ✓ Tietämyksen lisääminen maaseudun kulttuuriympäristön hoidossa ja arvokkaiden kulttuuriympäristöjen säilyttämisessä
- ✓ Maaseudun kulttuuriympäristöä parantavat kehittämisinnovaatiot
- ✓ Maaseudun asukkaiden yhteistyön lisääminen ympäristön hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa
- ✓ Maaseudun kilpailukyvyyn lisääminen viihtyisänä asuinympäristönä

ASUINMAASEUDUN KEHITTÄMISESSÄ HUOMIOITAVAT LÄPILIKKAAVAT TEEMAT

Nuoret ja naiset

- ✓ Nuorten työmahdollisuuksien lisäämiseen maaseudun palveluiden tuotannossa tähtäävät koulutus/kehittämishankkeet
- ✓ Nuorten viihtymistä maaseudulla edistävät yleishyödylliset investoinnit
- ✓ Nuorten ideoimat oman kyläympäristön parantamista edistävät kehittämishankkeet
- ✓ Maaseudun naisten työmahdollisuuksien lisäämistä tukevat kehittämishankkeet (vanhusten palvelukotitoiminta, osuuskuntayrittäjyys)

Ympäristö ja kestävä kehitys

- ✓ Palveluiden yhteensovittusta ja resurssien tehokäyttöä edistävät hankkeet (logistiikka, mobiilisovellukset)

- ✓ Maaseutu ympäristön suojelua ja maaseutuperinteen turvaamista edistävät kehittämishankkeet ja investoinnit
- ✓ Energiatehokkuutta parantavat yleishyödylliset kylien investoinnit

MITTARIT

- ✓ Tiedotustilaisuuksien määrä, kpl
- ✓ Yleishyödyllisten investointien määrä, kpl ja €
- ✓ Investoinneista hyötyvien asukkaiden määrä, kpl
- ✓ Uusien palveluinnovaatioiden määrä, kpl
- ✓ Kylien kehittämishankkeiden määrä, kpl

3.2.2.1 Maaseudun infrastruktuuri

Maaseutu asuminen kiinnostaa yhä useampia. Perusinfrastruktuuri tulee pitää siinä kunnossa, että maaseutu asuminen ei aiheuta asujille kohtuuttomia lisäkustannuksia ja että rakentamisessa huomioidaan eri asujaryhmien tasavertaisuus. Tukemalla maaseudun infrastruktuurin rakentamista voidaan lisätä asumisviihtyvyyttä ja parantaa palveluita: maaseudun asukkaille tulisi taata lähtökohtaisesti samat palvelut kuin kaupunkien asukkaille.

Maaseudun infran tukemisessa ensisijalla ovat hankkeet, joissa hyöty kohdistuu mahdollisimman monelle kyläyhteisön jäsenelle. Hakijatahon tulee myös suunnitella huolella investoinnin ylläpito ja kunnostusmahdollisuus jatkossa. Parhaimmillaan infrahanke tukee kylällä muuta kehittämistä ja on osa koko kylän kehittämissuunnitelmaa.

TOIMENPITEET

- ✓ Pienimuotoiset kyläverkkohankkeet
- ✓ Pienimuotoiset kylien vesihuoltohankkeet
- ✓ Pienimuotoiset uusiutuvaa energiaa hyödyntävät yleishyödylliset investointihankkeet
- ✓ Maaseutumatkailua ja kylien muuta yritys- ja asukastoimintaa tukevien, pienimuotoisten luontoreittien rakentaminen ja kunnostaminen
- ✓ Kylien kokonaisvaltaista kehittämistä tukevat teemahaun mukaiset infrahankkeet

3.2.2.2 Yhteisöllisyys

Maaseudun elinvoiman ja vetovoimaisuuden lisäämiseksi on tärkeää tehdä asioita, jotka lisäävät kylien yhteisöllisyyttä.

TOIMENPITEET

- ✓ Kylätoimintaa edistävät yleishyödylliset kehittämishankkeet
- ✓ Asukkaiden viihtyisyyttä, turvallisuutta ja omaehtoista kehittämistä vahvistavat yleishyödylliset kehittämishankkeet
- ✓ Maaseutuasumisen imagoa tukevat kehittämis/tiedonvälityshankkeet
- ✓ Lähidemokratiaa lisäävät yleishyödylliset kehittämishankkeet

3.2.2.3 Julkiset palvelut

Harva asutus ja kuntien taloustilanne ovat kovia haasteita maaseudun julkisten palveluiden kehittämiselle. Maaseudun palveluita voidaan kehittää yhteistyössä kuntien, yrittäjien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa suunnittelemalla yhdessä mm. uusia malleja palvelutuotantoon.

TOIMENPITEET

- ✓ Uusia toimintatapoja luovat pilottikokeilut
- ✓ Maaseudun palveluita kehittävät yleishyödylliset kehittämishankkeet
- ✓ Yrittäjien, julkisen sektorin ja kolmannen sektorin verkostoitumista edistävät kehittämishankkeet

3.2.2.4 Maaseutuympäristö

Hyvin hoidettu maaseutuympäristö lisää maaseudun viihtyisyyttä. Kylien omissa suunnitelmissa maisemanhoitotoimet ovat keskeisellä sijalla. Ympäristön hoitoon kuuluu myös maaseutuperinteen säilyttämiseen ja perinteistä kyläkuva parantavat toimet.

TOIMENPITEET

Osaaminen

- ✓ Arvokkaiden kulttuuriympäristöjen säilytykseen ja hoitoon liittyvät tiedonvälityshankkeet
- ✓ Maaseutuympäristön hoidon koulutushankkeet

Innovaatiot

- ✓ Maaseutuympäristöä parantavat tuote- ja palveluinnovaatiot: ympäristönhoitoa tarjoavien palveluiden kehittäminen

Yhteistyö

- ✓ Kylien asukkaiden yhteistyöhankkeet arvokkaiden ympäristöjen hoitamiseksi
- ✓ Kuntien ja kylien asukkaiden yhteistyöhankkeet uusien ympäristöä parantavien toimintamuotojen kehittämiseksi - sopimuksellisuus ympäristönhoidossa

Kilpailukyky

- ✓ Yhteisölliset ympäristöinvestoinnit

3.3 Hankkeiden valintakriteerit

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 toteutuksessa käytetään koko Manner-Suomessa yhtenäisiä valintakriteerejä. Valintakriteerit on määritelty erikseen kehittämishankkeille ja yrityshankkeille. Valintakriteerit on liitteenä, liite 9.

Toimintaryhmähankkeille on omat valintakriteerit, jotka löytyvät kunkin ryhmän omilta nettisivuilta.

3.4 Maaseutualueen määrittäminen

Maaseutualueen määrittelyssä on käytetty Suomen ympäristökeskuksen v. 2013 tekemää aluetypologiaa (www.ymparisto.fi/kaupunkimaaseutuluokitus). Pääosa Lappia on harvaan asuttua maaseutua. Kaupunkien läheistä maaseutua on lähinnä Rovaniemen ja Kemijärven ympäristössä ja ydinmaaseutua Tornionlaaksossa, Kemijokivarressa ja Kemijärven ympäristössä sekä Simon rannikkoalueella. Kemijärvi on määritelty maaseudun paikalliskeskukseksi. Maaseutuohjelman yritysrahoituksen tulee kohdistua maaseutualueilla oleville yrityksille: Lapin osalta rahoituksen ulkopuolelle jäävät Kemijärvi, Tornion ja Rovaniemen kaupunkialueet (sisempi ja ulompi kaupunkialue sekä kaupungin kehysalue). Kartat liite 11.

3.5 Rahoitus

Taulukossa on esitetty arvio hanke- ja yritystukien rahoituksen määrästä toimenpiteittäin. Rahoitusta on tarkoitus suunnata aiempaa enemmän yritystoimintaan; tavoite on haastava, mutta tähän on mahdollisuus päästä kehittämishanke – ja yritystoiminnan paremmalla koordinoinnilla ja yritysneuvontaverkoston paremmalla yhteistyöllä. Kehittämishankkeissa resursseja kohdistetaan huomattavasti yhteistyöhön, jonka osalta on tavoitteena entistä vaikuttavampi toimialojen rajapinnat ylittävä yhteistyö uusien innovaatioiden luomiseksi.

Taulukko: Lapin ELY-keskuksen maaseuturahaston rahoituksen jakautuminen hanke- ja yritystukiin toimenpiteittäin.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014-2020 toimenpide	Hanketuet %	Yritystuet %
Koulutus ja tiedotus	20	
Maataloustuotteiden jalostus, markkinoille saattaminen ja kehittäminen		15
Tila ja yritystoiminnan kehittäminen		20
Peruspalvelut ja kylien uudistaminen maaseutualueilla	20	
Yhteistyö	25	
	65	35

Lapin maaseudun kehittämisstrategian 2014-2020 kokonaisrahoituksen tarve on 33 miljoonaa euroa. Arvio on vain hieman nykyistä myöntövaltuutta suurempi ja perustuu yritystukien odotettavissa olevaan kasvavaan kysyntään. Kuntarahoituksen kerryttäminen tulee olemaan yhä vaikeampaa, joten laskelmat on lähtökohtaisesti tehty nykyisellä noin 3 %:n kuntarahoitusvaateella. Yksityinen rahoitus kertyy pääasiassa yrityshankkeiden kautta, mutta vähäisessä määrin myös koulutushankkeiden ja kehittämishankkeiden kautta.

Teknistä apua käytetään Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman toteuttamiseen tarvittavien ELY-keskuksen henkilöiden työvoimakuluihin sekä muuhun ohjelman toteuttamisesta aiheutuviin kuluihin, kuten tiedottamiseen, koulutukseen ja seurantaan. Lapin henkilötöyvuositarve on nykyisen resurssoinnin mukainen 7 henkilöä. Palkkaukseen tulee varata 400 000 euroa/ vuosi ja muihin kuluihin (seuranta, tiedotus, koulutus) vähintään 25 000 euroa/vuosi. Kokonaisrahoituksen tarve on siis 425 000 euroa vuodessa.

4 Alueen ohjelmien yhteensovitus ja työnjako

4.1 Leader

Lapin liiton, toimintaryhmien ja Lapin ELY:n yhteistyönä toteutettiin vuonna 2012 ja osin 2013 keväällä laaja kylä- ja kuntakiertue, jonka tulosten perusteella on koottu Lapin maaseutuohjelmaa, Lapin ELY:n laatimaa alueellista maaseutustrategiaa sekä toimintaryhmien paikallisia kehittämissuunnitelmia. Lapin toimintaryhmillä on lisäksi ollut yhteinen Paikallisen kehittämisen hanke, jonka tavoitteena on arvioida nykyisen kauden tuloksia sekä linjata yhteisiä kehittämistarpeita. Yleinen linjaus on, että toimintaryhmätyöllä on löydettävissä paremmin paikallisia erityisiä ratkaisuja maaseudun haasteisiin ja maakuntatasolla keskitytään yhteisten, laajempien kokonaisuuksien kehittämiseen. Tiedotusta maaseuturahaston rahoitusmahdollisuuksista tehdään jatkossa yhteistuumin. Toimintaryhmät voivat myös käynnistää pilottihankkeita, joita monistetaan aluetasolla ELY:n rahoituksella. Lapin ELY:n ja toimintaryhmien tarkemmasta työnjaosta sovitaan yhteistyösopimuksella, jossa määritellään toimintatavat kehittämis- ja yrityshankkeiden sekä tiedotuksen osalta (yhteistyösopimus liite 8).

4.2 Rakennerahastot

Maakunnan kehittäjästä, lähinnä Lapin liiton ja Lapin ELY-keskuksen asiantuntijoista koostuva Lappi 2014 + -tiimi on valmistellut osaltaan alueella yhteensovitusta rakennerahastojen ja maaseuturahaston toimenpiteiden osalta. Yhteensovitusta tehdään sekä paikallis-, alue- että valtakunnan tasolla ja aiempien kokemusten mukaan tässä on onnistuttu kohtuullisen hyvin. Suomen kumppanuussopimus määrittelee rahastojen työnjaon; alueellisella yhteensovituksella pyritään toimien parempaan vaikuttavuuteen aluetasolla. Kumppanuussopimuksen mukaan ensisijainen rahoittaja valitaan hankkeen ensisijaisen tavoitteen ja toiminnan mukaan (liitteenä kumppanuussopimuksen työnjakotaulukko).

Maaseuturahaston toiminta painottuu maaseutualueille, Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) rahoitus taajamiin; koska lähes koko Lappi on harvaan asuttua maaseutua, rakennerahastojen rooli on tärkeä myös maaseutualueilla.

Sekä maaseuturahastovaroin että ESR-rahoituksella lisätään osaamista: maaseuturahaston tuella koulutetaan ensisijaisesti maatalous- ja porotalousyrittäjiä sekä maaseudun mikroyrittäjiä, ESR-rahoituksella voidaan kouluttaa myös yritysten henkilökuntaa. ESR-toimenpiteiden erityisenä kohderyhmänä ovat työttömät, työttömyysuhan alaiset, nuoret ja maahanmuuttajat. Maaseutuyrittäjien työhyvinvointia voidaan edistää sekä ESR -että maaseuturahastovaroin.

Harvaan asutun maaseudun palveluiden kehittämistä voidaan kehittää sekä maaseuturahastovaroin - erityisesti Leader-varoin – että ESR:llä. ESR rahoittaa hankkeita, jotka tukevat työllisyyttä, osallisuutta ja osaamista tukevien palveluiden parempaa saatavuutta.

Keskeinen ohjelmakauden kehittämiskohde, jossa rahoittajana voi olla maaseuturahasto tai rakennerahasto, on mm. biotalous. Maaseuturahaston toimet kohdistuvat uusiutuvan energian raaka-ainetuotantoa palvelevan liiketoiminnan kehittämiseen, hajautettuun tuotantoon, jakeluun ja käytön edistämiseen pk-yritysten kehittämistä tukien. EAKR tukee erityisesti biotaloutta tukeva tutkimus- ja innovaatiotoimintaa.

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston (EMKR) osalta työnjako on karkeasti se, että EMKR rahoittaa alkutuotantoa ja maaseuturahasto mm. kalastusmatkailua. Paikalliset kalatuotteet ja niiden käytön lisääminen voivat liittyä osana maaseuturahastosta rahoitettavia lähiruokahankkeita.

Muita aloja, joissa rahoittajana voi olla joko maaseuturahasto tai muu rakenne- tai investointirahasto (ESR, EAKR, EMKR), ovat innovaatioiden edistäminen, uusiutuvan energian tuotannon ja käytön alueellinen ja paikallinen kehittäminen, luonnonvarojen kestävä käyttö ja ympäristön laadun parantaminen, yritysraakenteen monipuolistaminen, matkailu, saavutettavuus, harvaan asutun maaseudun peruspalvelut sekä kylien kunnostus ja kehittäminen, ammatillinen osaaminen, elinikäinen oppiminen sekä työn tuottavuus. Lapin ELY:ssä on sekä teemakohtaisia tiimejä (hyvinvointi-osaaminen-kulttuuri) että hanke- ja yritysryhmä, joissa voidaan yhteensovittaa hankkeita. Hankkeelle pyritään normaalilla virkamiesyhteistyönä jo alkuvaiheessa löytämään sopivin rahoituskanava, jotta rahoitus järjestyisi joustavasti. Tavoitteena uudella kaudella on myös koota monirahastoisia hankekokonaisuuksia hankkeiden paremman vaikuttavuuden saamiseksi.

4.3 Lapin maakuntaohjelma

Lapin Liitto on valmistellut uutta maakuntasuunnitelmaa sekä samalla maakuntaohjelmaa tiiviissä yhteistyössä ELY-keskuksen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa: Maakuntasuunnitelmassa 2030 ja maakuntaohjelmassa 2010-2014 on linjattu maaseudun kehittämistä teemalla Maaseutuelinkeinot monipuolistuvat – tulonlähteitä kyliin. Keskeisenä tavoitteena on säilyttää alueella vahva alkutuotanto sekä kehittää maaseudulle uutta yritystoimintaa elintarvikkeiden jatkojalostukseen, luonnontuotteiden jalostukseen, hajautettuun energiatuotantoon, matkailuun ja maaseudun palveluihin. Maaseudun asukkaiden omaehtoista kehittämistä tuetaan edelleen tiiviissä yhteistyössä paikallisten toimintaryhmien kanssa. Uusi maakuntaohjelma 2014-2017 linjaa tulevien lähivuosien toimenpiteet. Ohjelmassa on tarkoitus terävöittää teemoja ja korostaa entisestään eri toimialojen rajapintojen tarjoamia mahdollisuuksia uuteen yrittäjyyteen tai yrittäjien nykyisten resurssien parempaan hyödyntämiseen. Tämä tavoite koskee Lapissa erityisesti kasvavan matkailun ja kaivostoiminnan tarjoamia mahdollisuuksia maaseudun palveluyrittämiseen. Lapin uusi maakuntasuunnitelma 2040 sekä uusi maakuntaohjelma 2014-2017 valmistuvat loppukeväästä 2014.

5 Lämpileikkaavat teemat

Ohjelman kaikkia toimenpiteitä koskevat yhteiset teemat ovat **innovaatiot, ilmaston muutos ja ympäristö**. Muina lämpileikkaavina teemoina ovat **kestävä kehitys, alueen tasapainoinen kehitys, nuorten ja naisten huomioon ottaminen** ohjelmassa ja sen toteutuksessa sekä **maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus**.

Toteuttamissuunnitelmissa huomioidaan uudet **innovaatiot**: lähes kaikissa painopisteissä on mahdollista toteuttaa innovatiivisia hankkeita siten, että hanke toteutetaan kertakorvausmenettelyllä ja tuloksena on toteutettu innovaatiopilotti. Innovatiivisuus on myös yhtenä vaihtoehtoisena, hankevalintaa ohjaavana kriteerinä. Innovatiivisuus voi toteutua tuote- ja palveluinnovaationa tai kokonaan uutena toimintatapana – myös sosiaalisille maaseudun innovaatioille on tilausta.

Ilmastonmuutos huomioidaan erityisesti maatalouden ja luonnontuotealan hankkeissa, joissa testataan pohjoisiin kasvuolosuhteisiin sopeutuneita kasveja ja arvioidaan niiden viljeltävyyttä muuttuvissa olosuhteissa. Ilmaston muutos huomioidaan myös esimerkiksi matkailun kehittämisessä, jossa muutos tuo paineita ideoida lumiolosuhteille vaihtoehtoisia ohjelmalvelua. Investoinneissa suositetaan hankkeita, joilla voidaan vähentää ilmastonmuutoksen vaikutuksia: esimerkiksi energiatehokkuuteen kohdistuvia toimenpiteitä.

Ympäristön huomioiminen osana laatuja järjestelmiä tulee olemaan merkittävä osa maaseutuelinkeinojen kehittämistä: ympäristönäkökohdat huomioiva elinkeinon harjoittaminen on myös kilpailukykyä lisäävä tekijä esimerkiksi maaseutumatkailussa. Hankkeiden arvoa lisää niissä huomioitu positiivinen ympäristövaikutus. Kuljetusten aiheuttamaa kuormitusta voidaan vähentää käyttämällä lähiruokaa. Suosimalla luomutuotteita voidaan niin ikään vähentää luonnon kuormitusta.

Kestävä kehitys huomioidaan kaikissa hankkeissa, mutta se tulee esille erityisesti luonnonvarojen käyttöä koskevissa hankkeissa, kuten maatalous-, luonnontuote-, elintarvike- ja energia-alalla. Hanketoiminnan tavoitteena on toiminta, jolla pyritään mahdollisimman vähäiseen uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöön sekä resurssitehokkaaseen uusiutuvien luonnonvarojen käyttöön. Uusiutuvien luonnonvarojen käytön osalta huolehditaan, että uusiutumiselle ei ole kohtuuttomia esteitä ja että näiden luonnonvarojen osalta käytön jälki on minimaalinen. Hankkeissa huomioidaan myös sosiaalinen ja taloudellinen kestävä kehitys eli tuetaan sosiaalista pääomaa lisääviä hankkeita ja myös hankkeita, joiden talous on kestävällä pohjalla.

Valintakriteereissä huomioidaan positiivisesti erityisesti **nuoriin** kohdistuvat toimet. **Naiset** huomioidaan erityisesti aktivoitaessa uutta yritystoimintaa maaseudulle.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta pyritään edistämään mm. maaseutuviestinnällä sekä osoittamalla kaupunkilaisille, mitä hyvää maaseutu voi tarjota.

6 Alueellisen valmisteluprosessin kuvaus

Lapin alueellisen maaseudun kehittämisstrategian teko käynnistyi Rovaniemen tulevaisuustyöpajalla 11.4.2012, jossa järjestäjätahoina olivat maa- ja metsätalousministeriö, maaseutuverkosto, maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä sekä Sitra. Capful Oy vastasi työpajan käytännön järjestelyistä ja tulosten kokoamisesta. Tulevaisuustyöpajaa edelsi osallistujille lähetetty weprobol-kysely, jonka pohjalta työpajaa oli valmisteltu.

Koko Lapin maaseudun kehittämiseksi tehtyä maakunnallista Lapin maaseutuohjelmaa 2014-2020 on koottu Lapin liiton hallinnoimalla Kymmenen virran maa-hankkeella. Ko. hanke ja Lapin ELY-keskus järjestivät vuonna 2012 toimintaryhmien kanssa 12 samansisältöistä, kaikille avointa tulevaisuustyöpajaa. Työpajoissa määriteltiin tulevalle ohjelmakaudelle seutukuntien ja koko Lapin tärkeimmät maaseudun kehittämistavoitteet ja toimenpiteet. Työpajojen jälkeen Lapin maaseudun tulevaisuutta käsiteltiin bioenergian, metsätalouden, perusmaatalouden ja maaseutumatkailun asiantuntijaryhmissä sekä Saamelainen paikallinen kehittäminen ja Tunturi-Lapin paikalliset elinkeinot -tilaisuuksissa. Tilaisuuksiin osallistuminen oli aktiivista ja niissä tuli hyvin esille kunkin alueen paikalliset kehittämisen kärjet. Kaikkiaan näihin alueellisiin yhteistilaisuuksiin on osallistunut noin 500 henkilöä.

Lisäksi luonnontuote- ja elintarvikealan tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittämisessä on hyödynnetty alueellista luonnontuote- ja elintarvikealan hankevetäjien muodostamaa Lappi luo -tiimiä, joka on työstänyt tavoitteita koko työohjelman ajan. Asuinmaaseutuun liittyvien teemojen osalta on hyödynnetty myös alueilla tehtyjä kyläsuunnitelmia. Yrittäjyysteeman osalta asiantuntemusta ja kommentteja on saatu erityisesti ELY-keskuksen omasta yritystutkijajoukosta sekä ProAgrian ProYritys -hankkeen vetäjiltä.

Ohjelmaan on otettu kommentteja myös netin kautta. Keskeisistä kehittäjätahoista ja sidosryhmistä koostuva Lapin maaseututyöryhmä on antanut strategialuonnoksesta kommentteja ja käsitellyt suunnitelmaa kokouksissaan vuosien 2012 ja 2013 aikana.

LIITTEET

Toimenpidetaulukot painopisteittäin

- Liite 1** Maatalous
- Liite 2** Porotalous
- Liite 3** Elintarvikeala
- Liite 4** Luonnontuotteet
- Liite 5** Metsäala ja uusiutuva energia
- Liite 6** Matkailu
- Liite 7** Maaseudun palveluyrittäjyys
- Liite 8** Asuinmaaseutu

Muut liitteet

- Liite 9** Kaupunki-maaseutu-luokitus
- Liite 10** Yhteistyösopimus toimintaryhmien kanssa
- Liite 11** Kumppanuussopimukset työnjakotaulukko eri rahastojen kesken

Erillisinä liitteinä

Hankkeiden valintakriteerit

Yritysrahoitusta rajaavat kaupunkialueet kartoilla: Rovaniemi, Kemi, Tornio

Prioriteetti 1: Osaamisen ja innovaatioiden kehittäminen

Prioriteetti 2: Maatalouden kilpailukyvn ja maatilojen elinkelpoisuuden lisääminen

Maatalous

Tavoitteet	Toimenpiteet	Indikaattorit
1. Osaamisen lisääminen maataloudessa	✓ Ammatillista osaamista lisäävät koulutus- ja tiedonvälityshankkeet; teemoina, mm. tilan liiketoiminnan johtaminen, tuotantotehokkuus, eläinten hyvinvointi, tuotannon laatu, työhyvinvointi, rakentaminen, energiatehokkuus, ympäristö ✓ Uusien oppimisympäristöjen hyödyntäminen maatalouden koulutuksessa ✓ Arktisen alueen erikoisviljelyosaaminen ✓ Luomutuotannon osaamisen lisääminen	<i>koulutukseen osallistuvien määrä, kpl</i> <i>tiedotustilaisuuksien määrä, kpl</i>
2. Innovaatioiden lisääminen maataloudessa	✓ Maatalouden innovatiiviset kokeiluhankkeet liittyen mm. tilojen uusiin tuotantotapoihin, tekniikoihin tai näiden yhdistelmiin, energiatehokkuus ja -omavaraisuus, ympäristöinnovaatiot ✓ Maatalousyrittäjien ja eläinten hyvinvointiin liittyvät innovaatiot	<i>Innovaatioiden määrä, kpl</i>
3. Yhteistyön lisääminen maatalousalan sidosryhmien kesken	✓ Tuottajien yhteistyötä lisäävät hankkeet ✓ Maatalouden ja matkailun yhteistyön lisääminen: vierailutilat	<i>hankkeiden lukumäärä, kpl</i>
4. Maatilojen kilpailukyvn edistäminen	✓ Sukupolvenvaihdoksia/ liiketoiminnan siirtoja edistävät hankkeet ✓ Nuorten viljelijöiden tuki ✓ Maatilojen investoinnit: edistetään tilan kannattavuutta parantavia investointeja	<i>sukupolvenvaihdoksia, kpl</i> <i>maatilojen investoinnit, kpl ja €</i>

Prioriteetti 1: Osaamisen ja innovaatioiden kehittäminen**Prioriteetti 2: Maatalouden kilpailukyyn ja maatalojen elinkelpoisuuden lisääminen****Porotalous**

Tavoitteet	Toimenpiteet	Indikaattorit
1. Osaamisen lisääminen porotaloudessa ja porotuotteiden jalostuksessa	✓ Ammatillista osaamista lisäävät koulutushankkeet aiheina mm. tuotannon kannattavuus ja toiminnan laatu, poron lihan alkuperämerkinnät, lihan jalostusprosessit ja laatu, markkinointi, eläinten hyvinvointi ja työhyvinvointi, ympäristöhoito ✓ Suoramyyjille ja jatkojalostajille suunnattu tuotekehitys- ja markkinointi/laatu järjestelmäkoulutus	<i>koulutukseen osallistuvien määrä, kpl</i>
2. Innovaatioiden lisääminen porotaloudessa ja porotuotteiden jalostuksessa	✓ Kokeiluhankkeet liittyen mm. porotalouden ympäristöhoitoon, peto- ja liikennevahinkoihin ja uusiin tuoteinnovaatioihin mm. sivutuotteiden hyödyntäminen lemmikkieläinrehuna, käsityömateriaalina jne. ✓ Uusien porotuotteiden kehittäminen	<i>Innovaatioiden määrä, kpl</i>
3. Yhteistyön lisääminen ja vahvistaminen ruokaketjun toimijoiden kesken	✓ Edistetään paikallisten poronlihatuotteiden käyttöä matkailussa ✓ Yhteistyön lisääminen yrittäjien, elintarvikeviranomaisten ja alan oppilaitosten kesken (elintarvikeosaamiskeskus) ✓ Yhteistyöhankkeet porotalouden ja kilpailevien maankäyttömuotojen yhteensovittamiseksi ✓ Yhteistyöhankkeet porotalouden, käsityöyrittäjien ja ohjelmapalveluyrittäjien kanssa, erityisesti saamelaisalueella	<i>hankkeiden lukumäärä, kpl</i>
4. Porotalouden kilpailukyyn edistäminen	✓ Sukupolvenvaihdoshankkeet ✓ Porotalouden aloitustuki	<i>sukupolvenvaihdoksia, kpl</i> <i>porotalouden aloitustuet, kpl</i>

Läpileikkaavat teemat

Nuoret

- ✓ Nuorille suunnattu porotalouden tiedotus
- ✓ Nuorten huomiointi porotalouden opetuksessa(uudet oppimisympäristöt)
- ✓ Ympäristöohjeistus ja –koulutus porotalousyrittäjille

Ilmastonmuutos, ympäristö

- ✓ Selvitykset porotalouden sopeutumisesta ilmastonmuutokseen: sopeuttavien toimien pilotit
- ✓ Uudet sovellukset mm. liikenne- ja petovahinkojen torjumiseksi

Innovaatiot

- ✓ Porotalouden kriisiapujärjestelmän kehittäminen

Kestävä kehitys

- ✓ Kotimaisen, edullisen rehustuksen kehittäminen
- ✓ Yhteismarkkinointi/yhteishankinnat taloudellisen kestävyysparantamiseksi

Maaseudun ja kaupungin
vuorovaikutus

- ✓ Porotalouden imagon nosto, tiedottaminen alasta ja sen merkityksestä

Prioriteetti 1: Osaamisen ja innovaatioiden kehittäminen

Prioriteetti 2: Maatalouden kilpailukyvyyn ja maatilojen elinkelpoisuuden lisääminen

Prioriteetti 6: Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseutualueilla

Elintarvikeala

<i>Tavoitteet</i>	<i>Toimenpiteet</i>	<i>Indikaattorit</i>
1. Osaamisen lisääminen elintarvikkeiden jatkojalostuksessa	• elintarvikkeiden jalostuskoulutus hyödyntäen mm. Lapin oppilaitosten tuotekehitysympäristöjä (elintarvikeosaamiskeskus) • elintarvikehygieniaan liittyvä koulutus ja tiedotus • uusien oppimisympäristöjen käyttö koulutuksissa • julkisiin hankintoihin liittyvän osaamisen vahvistaminen	<i>koulutukseen osallistuvien määrä</i> <i>tiedotustilaisuuksien määrä, kpl</i>
2. Innovaatioiden lisääminen elintarvikkeiden jatkojalostuksessa	• Pilotit mm. uusista elintarvikeprosesseista, tekniikoista tai tuotantotavoista sekä uusista raaka-aineista • Logistiikkaan liittyvät innovaatiot	<i>Innovaatioiden määrä, kpl</i>
3. Yhteistyön lisääminen ja vahvistaminen elintarvikealan toimijoiden kesken	• toimialojen rajapintayhteistyön lisäämiseen tähtäävät hankkeet, esim. elintarvikeala + matkailu + hyvinvointiala • kv-yhteistyöhankkeet : tutkimus, neuvonta ja yritykset mukana • lähi- ja luomuruoan saatavuutta edistävät hankkeet • paikallisen tuotannon laatu- ja markkinointihankkeet	<i>hankkeiden lukumäärä, kpl</i>
4. Elintarvikealan kilpailukyvyyn edistäminen	• Yritysten omistajanvaihdoksia edistävät hankkeet • varastointia/logistiikkaa parantavat kehittämishankkeet • alan imagon nosto, nuorille suunnatut hankkeet • kannattavuutta parantavat investoinnit	<i>Uusia yrityksiä, kpl</i> <i>Kehittämishankkeiden määrä, kpl</i> <i>Investointien määrä, kpl ja €</i>

Prioriteetti 1: Osaamisen ja innovaatioiden kehittäminen

Prioriteetti 2: Maatalouden kilpailukyvyn ja maatilojen elinkelpoisuuden lisääminen

Prioriteetti 6: Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen maaseutualueilla

Luonnontuotteet

<i>Tavoitteet</i>	<i>Toimenpiteet</i>	<i>Indikaattorit</i>
5. Osaamisen lisääminen luonnontuotealalla ja luonnontuotteiden jalostuksessa	✓ Ammatillisen osaamisen lisääminen koko tuotantoketjussa: talteenotto, logistiikka, jalostus, markkinointi, koneketjut	<i>koulutukseen osallistuvien määrä, kpl</i>
6. Innovaatioiden lisääminen luonnontuotealalla ja luonnontuotteiden jalostuksessa	✓ Agroforestry: puoliviljely, uudet lajikkeet, tuotantotavat ja tekniikat ✓ Luonnon uudet komponenttikokeilut mm. lääke- ja kosmetiikkateollisuuteen	<i>Innovaatioiden määrä, kpl</i>
7. Yhteistyön lisääminen ja vahvistaminen luonnontuotealan toimijoiden kesken	✓ Yhteistyöhankkeet matkailun, hyvinvointialan ja myös uusien rajapintamahdollisuuksien hyödyntäminen ✓ kv-yhteistyöhankkeet : tutkimus, neuvonta ja yritykset mukana	<i>hankkeiden lukumäärä, kpl</i>
8. Luonnontuotealan kilpailukyvyn edistäminen	✓ Luonnontuotealan yritysten investoinnit ✓ Sukupolvenvaihdoksia/omistajainvaihdoksia edistävät hankkeet ✓ varastointia/logistiikkaa parantavat kehittämishankkeet	
Läpileikkaavat teemat Nuoret ja naiset	✓ Nuorille suunnatut luonnontuotealan hankkeet ✓ Hyvinvointialan ja luonnontuotealan palvelut: työllistää erityisesti	

Ilmastonmuutos ja ympäristö ja kestävä kehitys	maaseudun naisia, joilla on hoiva-alan osaamista (Green care-toiminta) ✓ Energiatehokkuutta parantavat korjuu- ja kuivatusketjut ✓ Ekosysteemipalveluiden kehittäminen: luontoyrittäjyyden liiketoiminta, pölytyspalvelut jne. ✓ Kestävän keruun selvitys/tutkimushankkeet ✓ Turvetuotantoalueiden käyttö pohjoisten erikoiskasvien viljelyyn/kasvipeitteisyys ✓ Taloudellisen kestävyys lisääminen uusilla liiketoimintamalleilla/ osayrittäjyyden edistäminen
---	---

Prioriteetti 1: Osaamisen ja innovaatioiden kehittäminen

Prioriteetti 5: Luonnonvarojen tehokkaan käytön ja vähähiiliseen ja ilmastoa säästävään talouteen siirtymisen

edistäminen maatalous-, elintarvike- ja metsäsektoreilla

Metsäala ja uusiutuva energia

<i>Tavoitteet</i>	<i>Toimenpiteet</i>	<i>Indikaattorit</i>
1. Energia- ja metsäalan ammatillisen osaamisen lisääminen	✓ Uusiutuvaan energiaan ja hajautettuihin energiaratkaisuihin liittyvät ammatillista osaamista lisäävät hankkeet ✓ Metsätalouden kannattavuutta parantavat koulutus- ja tiedotushankkeet ✓ Uusien oppimisympäristöjen hyödyntäminen metsäalan koulutuksessa/tiedotuksessa ✓ Uusiutuvan energian käyttöä edistävät tiedotushankkeet	<i>koulutukseen osallistuvien määrä, kpl</i> <i>tiedotustilaisuuksien määrä, kpl</i>
2. Uusiutuvan energian ja metsäalan innovaatiot	✓ Hajautettuihin energiaratkaisuihin liittyvät kokeilut ✓ Maaseutuelinkeinojen energiatehokkuutta parantavat innovatiiviset kehittämishankkeet ✓ Metsätalouden kannattavuutta edistävät innovaatiot ✓ Metsien monikäytön innovaatiot	<i>Innovaatioiden määrä, kpl</i>
3. Yhteistyön lisääminen metsä ja uusiutuva energia-alan toimijoiden kesken	✓ Lapin bioenergiaohjelman mukaisten toimenpiteiden aktivointi, toteutus ja seuranta yhteistyössä kehittäjäverkoston kanssa ✓ Energia-alan toimijoiden yhteistyöhankkeet uusiutuvan energian käytön tehostamiseksi ✓ Metsätalouden uudistumista edistävät yhteistyöhankkeet ✓ Yhteistyöhankkeet energia-alan toimijoiden kesken ✓ Kansainväliset yhteistyöhankkeet liittyen hyviin käytäntöihin sekä uusimman tutkimustiedon levittämiseen	<i>hankkeiden lukumäärä, kpl</i>

	✓ Metsien monikäyttöä edistävät yhteistyöhankkeet mm. luonnontuotealan, matkailun ja hyvinvointialan kanssa ✓ Metsätalouden ja muiden maankäyttömuotojen yhteensovitusta edistävät kehittämishankkeet	
4. Metsäalan ja uusiutuvan energian kilpailukyyn edistäminen	✓ Metsätalouden tila – ja omistusjärjestelyjä parantavat hankkeet, sukupolvenvaihdoishankkeet, yhteismetsien aktivointi ✓ Puutuotealan kilpailukykyä edistävät hankkeet ✓ Energiapuun kannattavaa korjuuta ja käyttöä edistävät hankkeet ✓ Pienten kyläkohtaisten lämpölaitosten perustamisiin liittyvät selvitykset ✓ Metsäalan palveluyrittäjyyttä tukevat hankkeet	<i>kehittämishankkeiden lukumäärä, kpl</i>
Läpileikkaavat teemat Nuoret ja naiset Ympäristö ja kestävä kehitys	✓ Nuorten metsätietoja ja työllistymistä metsäalalle edistävät hankkeet ✓ Nuorten energia-alan tietämystä lisäävät hankkeet ✓ Naisille suunnatut metsähankkeet ✓ Kestävää metsätaloutta edistävät hankkeet ✓ Metsien monikäyttöä edistävät hankkeet	

Prioriteetti 1: Osaamisen ja innovaatioiden kehittäminen

Prioriteetti 6: Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen

maaseutualueilla

Matkailu

<i>Tavoitteet</i>	<i>Toimenpiteet</i>	<i>Indikaattorit</i>
1. Maaseutumatkailu- yrittäjien ammatillisen osaamisen lisääminen	✓ Maaseutumatkailun liiketoimintaa, tuotekehitystä, markkinointia ja kansainvälistymistä kehittävät hankkeet ✓ Maaseutumatkailun laatua parantavat koulutushankkeet ✓ Poromatkailuyrittäjien osaamista edistävät koulutus/tiedotushankkeet ✓ Kulttuurimatkailua edistävät hankkeet erityisesti saamelaisalueella	<i>koulutukseen osallistuvien määrä</i> <i>tiedotustilaisuuksien määrä, kpl</i>
2. Maaseutumatkailun innovaatiot	✓ Maaseutumatkailun uudet palvelu- ja tuoteinnovaatiot ✓ Palvelumuotoilua hyödyntävät kokeiluhankkeet ✓ Kulttuurimatkailun uudet innovaatiot ✓ Saamelaiskulttuuriin perustuvan matkailun palveluinnovaatiot	<i>Innovaatioiden määrä, kpl</i>
3. Yhteistyön lisääminen matkailuyrittäjien, tutkimuksen, koulutuksen ja neuvonnan välillä	✓ Matkailuyrittäjien verkostoitumista edistävät hankkeet ✓ Matkailuyrittäjien kansainvälistymistä yhteistyötä edistävät hankkeet ✓ Yhteistyöhankkeet maaseutumatkailua tukevien toimialojen kanssa, mm. elintarvike, hyvinvointi	<i>hankkeiden lukumäärä, kpl</i>
4. Maaseutumatkailu- yrittäjien kilpailukykyyn edistäminen	✓ Matkailuyrittäjien kannattavuutta parantavat investoinnit ✓ Lapin hyvinvointi- ja Green care-toimintaa edistävät matkailuhankkeet ✓ Matkailupalveluiden sisällöntuotantoa edistävät hankkeet ✓ Matkailun turvallisuutta parantavat kehittämishankkeet ✓ Maaseutumatkailukohteiden saatavuutta parantavat hankkeet	

Läpileikkaavia teemoja	✓ Nuorten huomioiminen matkailun tarjonnassa
Nuoret	
Ympäristö ja kestävä kehitys	✓ Ympäristöasiat huomioivan matkailun kehittäminen, ekomatkailu
	✓ Kestävän matkailun kehittäminen

Prioriteetti 1: Osaamisen ja innovaatioiden kehittäminen

Prioriteetti 6: Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen

maaseutualueilla

Maaseudun palveluyrittäjyys

<i>Tavoitteet</i>	<i>Toimenpiteet</i>	<i>Indikaattorit</i>
5. Maaseudun palveluyrittäjien ammatillisen osaamisen lisääminen	✓ Maaseudun palveluiden tuottamista ja palveluiden laatua parantavat hankkeet ✓ Maaseudun palveluyrittäjien liiketoimintaosaamisen parantamiseen tähtäävät koulutus/tiedotushankkeet ✓ Uusia oppimisympäristöjä hyödyntävät koulutushankkeet	<i>koulutukseen osallistuvien määrä, kpl</i> <i>tiedotustilaisuuksien määrä, kpl</i>
6. Palveluyrittäjyyteen liittyvät innovaatiot	✓ Sähköisten palveluiden innovaatiot maaseudulla ✓ Palvelupilotit kehittämiskohteisiin, joiden saatavuus maaseudulla heikkenee tai joita ei ole saatavissa ✓ Palvelumuotoilua hyödyntävät kokeilut ja selvitykset ✓ Luovien alojen palveluliiketoiminnan innovaatiot	<i>Innovaatioiden määrä, kpl</i>
7. Yhteistyön lisääminen yrittäjien, tutkimuksen, koulutuksen ja neuvonnan välillä	✓ Palveluyrittäjien yhteistyötä edistävät hankkeet ✓ Julkisten ja yksityisten palveluntuottajien yhteistyötä edistävät hankkeet ✓ Sopimuksellisuuteen perustuvien palveluntuotantomallien kehittämishankkeet ✓ Kansainvälinen yhteistyö hyvien käytäntöjen levittämiseksi ja uusimman tutkimustiedon jakamiseksi	<i>hankkeiden lukumäärä, kpl</i>

8. Maaseudun palveluyritysten kilpailukyvyn edistäminen	✓ Palveluyrittäjyyttä edistävät investoinnit ✓ Palveluiden laatu järjestelmiä kehittävät hankkeet
Läpileikkaavat teemat	✓ Nuorille suunnatut yrityshankkeet/tiedotushankkeet
Nuoret ja naiset	✓ Uusien liiketoimintamallien kehittäminen maaseudun palvelutuotantoon, osuuskuntatoiminta jne
Ympäristö	✓ Ympäristönäkökohdat huomioiva palvelutuotanto, mm. kuljetusten osalta, uuden tekniikan sovellukset ympäristökuormituksen vähentämiseksi

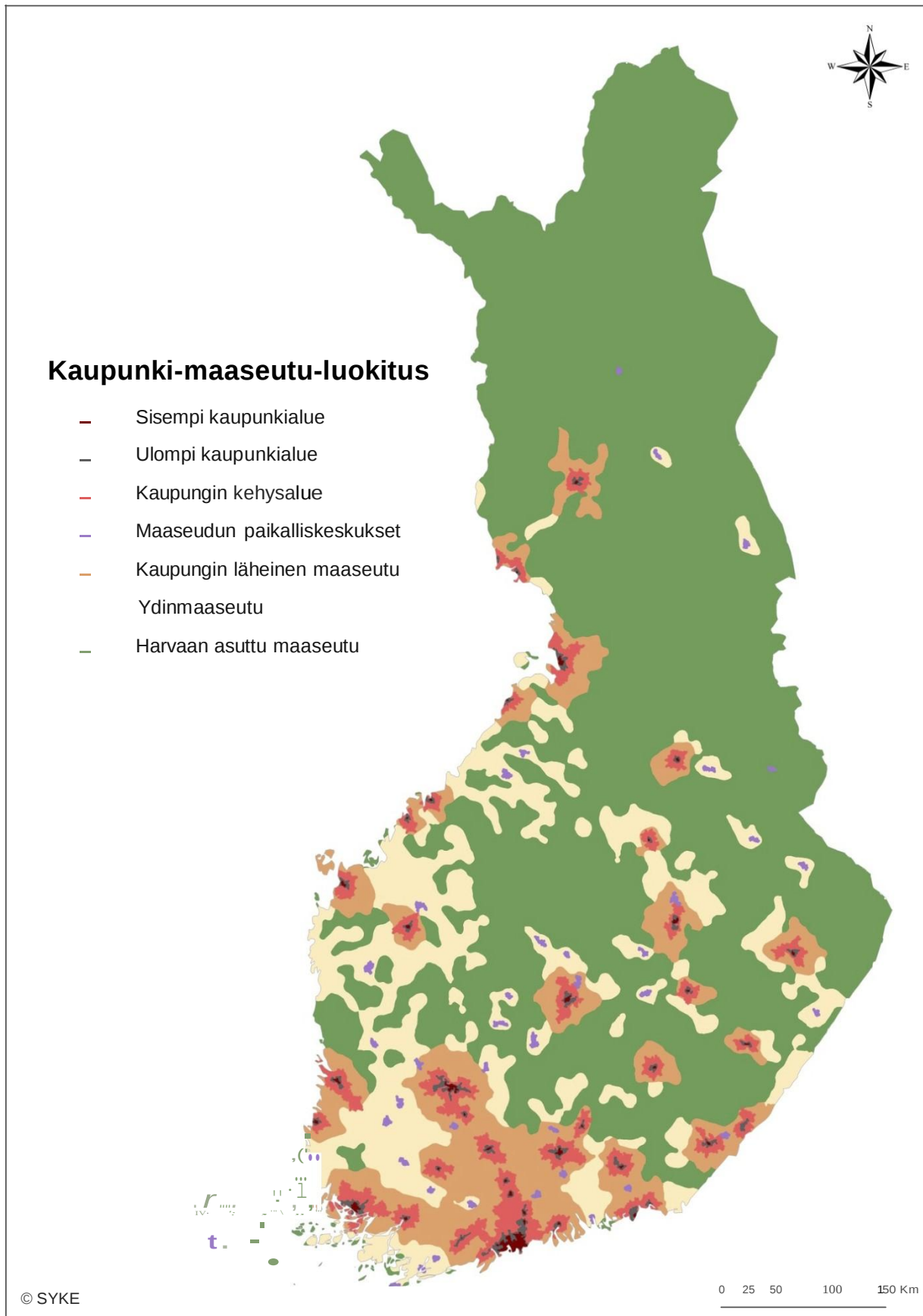
Prioriteetti 1: Osaamisen ja innovaatioiden kehittäminen

Prioriteetti 6: Sosiaalisen osallisuuden, köyhyyden vähentämisen ja taloudellisen kehityksen edistäminen

maaseutualueilla

Asuinmaaseutu

<i>Tavoitteet</i>	<i>Toimenpiteet</i>	<i>Indikaattorit</i>
1. Tietämyksen edistäminen maaseutualueilla	✓ maaseutuasumisen suunnittelu, kylien kehittämis-, turvallisuus ja maankäyttösuunnitelmien laadinta	<i>koulutukseen osallistuvien määrä</i>
2. Maaseudun uudet palveluinnovaatiot	✓ palvelukokeilut, uudet toimintamallit	<i>Innovaatioiden määrä, kpl</i>
3. Maaseudun toimijoiden yhteistyön edistäminen	✓ yhteisöllisyyttä edistävät hankkeet	<i>hankkeiden lukumäärä, kpl</i>
4. Maaseutuasumisen kilpailukyvyyn edistäminen	✓ maaseudun asumisviihtyvyyttä parantava pienimuotoinen infrastruktuuri mm. kyläverkot, vesihuolto, energiahuolto ○ luontoreitistöt ✓ viihtymistä edistävät kulttuuri- ja vapaa-ajantoiminnan kehittämishankkeet ✓ yhteisölliset ympäristötoimet, paikalliskulttuuri	<i>investointien määrä, kpl ja €</i> <i>kehittämishankkeiden määrä, kpl</i>

OHJEELLINEN YHTEISTYÖSOPIMUS

X.X.2014

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa 2014-2020 toteutetaan koko Manner-Suomen alueella; lisäksi ELY-keskusalueilla on laadittu alueelliset maaseudun kehittämissuunnitelmat ja paikallisten toimintaryhmien alueilla omat kehittämissuunnitelmat. Sekä alueellisten ohjelmien että toimintaryhmien ohjelmien on toteutettava osaltaan Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa. Alueelliset ja paikalliset ohjelmat on laadittu yhteistyössä siten, että asiakas saa joustavasti parhaan mahdollisen palvelun; näin vältetään päällekkäisiä kehittämistoimia ja saadaan alueeni voimavarat käytettyä tehokkaammin. Tämä edellyttää tiivistä yhteydenpitoa sekä yhteistä näkemystä Lapin kehittämisestä. Lapin ELY-keskus on käynyt keskusteluja kaikkien toimintaryhmien kanssa ja yhteisesti on sovittu seuraavaa:

Lapin ELY-keskuksen ja alueen Leader-toimintaryhmien yhteistyö

Tuki- ja maksuhakemusten käsittely

Hankkeiden käsittelyssä noudatetaan kaikilta osin lakien ja asetusten, Maa- ja metsätalousministeriön sekä Maaseutuviraston antamia määräyksiä ja ohjeita. Sekä Lapin ELY-keskus että toimintaryhmät pyrkivät tarjoamaan mahdollisimman hyvää ja laadukasta palvelua asiakkaille. ELY:n täsmentävät rajaukset ja sovelletut käytännöt ovat läpinäkyviä ja perusteltuja ja ne koskevat myös toimintaryhmätyötä.

Kuvaus tukihakemusten käsittelystä (täydennetään myöhemmin).

Kuvaus maksuhakemusten käsittelystä (täydennetään myöhemmin).

Tuen hakijoiden ohjaus ja tuen saajien laadukas palvelu hankkeen kaikissa vaiheissa on ensiarvoisen tärkeää. Sekä ELY-keskus että toimintaryhmät pyrkivät edistämään yhtenäisten käytäntöjen noudattamista alueella. Tärkein periaate on, että asiakas saa kysymyksiinsä vastauksen ja ongelmiinsa ohjausta – tuli se sitten ELY:ltä tai suoraan toimintaryhmältä ja että ko. tieto liikkuu myös ohjaavien tahojen välillä.

ELY-keskus järjestää säännöllisesti yhteisiä ja kahdenkeskeisiä tapaamisia toimintaryhmille. Tavoitteena on järjestää vähintään kaksi kaikille yhteistä tapaamista vuosittain. Lisäksi toimintaryhmäyhdyshenkilö osallistuu tarpeen mukaan toimintaryhmien hallitusten kokouksiin.

Tiedotus

Kukin toimija vastaa omasta paikallisesta tiedotuksestaan itsenäisesti. Koko Lapin alueen maaseutuohjelman tiedotukseen toteutetaan Lapin ELY:n ja toimintaryhmien yhteinen tiedotushanke, jonka vuosittainen toimintasuunnitelma laaditaan ELY:n ja ryhmien kesken. Hanketta hallinnoi toimintaryhmä/ ulkopuolinen toteuttaja ja rahoitukseen osallistuvat sekä toimintaryhmät että ELY-keskus. Tavoitteena on rahoittaa tiedotushanke koko ohjelmakauden tarpeisiin. Hankkeen ohjausryhmään kuuluvat toimintaryhmien edustajat ja ELY:n edustaja.

Kehittämishankkeet

Lapin ELY-keskus rahoittaa pääsääntöisesti laajoja, useita kuntia tai koko maakuntaa kattavia painopistetoimialojen kehittämishankkeita, ylimaakunnallisia hankkeita sekä yleishyödyllisiä, teemahakujen kautta valittavia

investointihankkeita. Toimintaryhmät rahoittavat pääsääntöisesti kylä-, kunta- ja seudullisia hankkeita sekä pienempiä yleishyödyllisiä investointihankkeita. Alueen toimintaryhmien tukemissa hankkeissa korostuvat Leader-toiminnan periaatteet, jotka on määritelty Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmassa.

Rahoitettavien toimien tehokkuutta parannetaan määräaikailla hankehauilla. Teemahakujen osalta ELY-keskus informoi ryhmiä hyvissä ajoin auki laitettavista teemoista päällekkäisyyksien välttämiseksi. Teemahakuja voidaan toteuttaa myös yhteistyössä, jos teemat tukevat toisiaan. ELY-keskuksen teemahakujen tavoitteena on saada yhdellä kertaa vertailtavaksi vaikuttavia ja kooltaan sellaisia infrahankkeita, joita toimintaryhmien resurssein ei ole mahdollisuutta tässä mittavakaavassa tukea. ELY:n rahoittamien infrahankkeiden kustannusarvion alaraja on 30 000 euroa. Lisäksi yhteisissä neuvotteluissa sovitaan päälinjaukset yleishyödyllisyyden tulkinnasta ja rahoitukseen vaadittavista alueellisista kriteereistä (esim. linjaukset toteuttajien ja rahoitettavien rakennelmien suhteen, vaatimus yleishyödyllisyyden osoittamisesta sopimuksin jne.)

Yritystuet

Toimintaryhmät eivät rajoita toimintaansa yrityskoon perusteella: pääasiallisen asiakaskunnan muodostavat paikallisesti toimivat yritykset. Toimintaryhmistä vain Outokaira tuottamahan ry ja Peräpohjolan Kehitys ry rajaavat tukialuettaan yritystuen osalta. Lapin ELY-keskuksen yritystukea suunnataan vain maaseutualueille eli maaseudun paikalliskeskustoimintaan (Kemijärvi), kaupungin läheiselle maaseudulle (Rovaniemen, Kemin ja Tornion ympäristö) sekä ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle. ELY-keskus ja toimintaryhmät tulevat tuen myöntämisessä kiinnittämään huomiota omien ja toisten ohjelmien tuettavaa yritystoimintaa koskeviin painopisteisiin ja tavoitteisiin: näistä voidaan sopia yhteisissä rahoituslinjauksissa. Tämä huomioidaan myös asiakkaille annettavassa neuvonnassa tukimahdollisuuksista. Rahoitettava toiminta tulee olla yhteneväinen kansallisen kehittämissuunnitelman tuettavan yritystoiminnan painopisteisiin ja tavoitteisiin.

Tuen myöntämisessä on kiinnitettävä huomioita siihen, että yritysillä ei ole vääristäviä vaikutuksia kilpailutilanteeseen. ELY-keskus ottaa kilpailutilanteen huomioon mm. omissa rahoituslinjauksissaan siten, että toimialoja, missä perinteisesti vallitsee kovaa kilpailua, rajataan pääsääntöisesti tuen ulkopuolelle investointi- ja perustamistukea myönnettäessä. Nykyisellä ohjelmakaudella rajaus on koskenut seuraavia toimialoja ja toimenpiteitä.

Seuraavat toimialat jäävät yritystuen ulkopuolelle:

- x liikenne ja kuljetus
- x vähittäis-, tukkukauppa ja maahantuonti
- x henkilökohtaiset palvelut (esim. parturi-kampaamot, kauneushoitolat yms.)
- x maanrakennustoimiala
- x
- x vuokraustoiminta
- x rakennustoimiala jos yrityksen toiminta käsittää ainoastaan urakointia

Seuraavat toimenpiteet jäävät tuen ulkopuolelle:

- omistajanvaihdot
- sisäpiirihankinnat
- autohankinnat
- kuljetuskalusto (mm. traktorit, maanrakennukseen käytettävät koneet)

(Huom! Rajaukset tarkistetaan vielä ennen ohjelmakauden alkua)

Sovitaan, että toimintaryhmät huomioivat työssään ELY-keskuksen tekemät rahoituslinjaukset. Mikäli toimintaryhmä myöntää rahoitusta ELY-keskuksen rahoituslinjausten mukaan tuen ulkopuolelle rajoitettuihin toimialoihin, on kilpailutilanne tarkasti selvitettävä. Rahoituksen kohdentamisessa huomioidaan olemassa oleva tarjonta ja yritysten kilpailuedellytykset rahoitettavan hankkeen toimialalla ja alueella. Kilpailua vääristävien vaikutusten välttämiseksi avustusta ei myönnetä toimintaan, jossa on jo runsaasti kilpailevaa tarjontaa, vaikka

hakevalla yrityksellä olisikin edellytyksiä menestyä kilpailussa. Lisäksi rahoituksen myöntämiseen vaikuttaa alalla vallitseva markkinatilanne.

Osapuolten on noudatettava perusteellista harkintaa investointi- ja perustamistuen myöntämisessä yrityksille, joiden tuotteet tai palvelut pääosin suunnataan paikallisiin markkinoihin ja kulutukseen. (esim. kaupan-ala ja henkilökohtaiset palvelut). Tällaisessa tilanteessa edellytetään, että rahoitusta voidaan ylipäänsä myöntää paikallisilla markkinoilla toimiville yrityksille.

Peräpohjolan kehitys ry:n puolesta

Pohjoisimman Lapin leader ry:n puolesta

Outokaira Tuottamhan ry:n puolesta

Kyläkulttuuria Tuntureitten Maasta ry:n puolesta

ELY-keskuksen puolesta, ylijohtaja Pirkko Saarela

ELY-keskuksen puolesta, maaseutu- ja energiayksikön päällikkö Hannu Linjakumpu

Esimerkkejä aloista, joissa rahastot voivat toimia täydentävästi:

Alat, joissa ERI-rahastot toimivat täydentävästi	Yhteistyö ja täydentävyys, rahastojen päänäkökulmat rahoituksessa
BIOTALOUS: Kaikki rahastot	Rahoituksen pohjana on Suomen uusi biotalousstrategia. Tavoitteena on kehittää kaikkia kestävästi tuotettuja biomassoja mahdollisimman korkea-arvoisiksi tuotteiksi, edistää uusia teollisia symbiooseja sekä luoda materiaali- ja energiatehokkuuden kautta uutta osaamista ja yrityksiä. Myös luontopalvelut ja luonnon tuottama hyvinvointi katsotaan osaksi biotaloutta. Maaseuturahaston toimet kohdistuvat biotaloudessa uusiutuvan energian raaka-ainetuotantoa palvelevan liiketoiminnan kehittämiseen, uusiutuvan energian hajautettuun tuotantoon, jakeluun ja käytön edistämiseen pk-yritysten investointeja ja liiketoimintalähtöistä innovointia sekä osaamista, pilotointia, klustereita ja yhteistyötä edistäviä toimenpiteitä tukien. Lisäksi maaseuturahastosta tuetaan maataloustuotteiden jalostusta, markkinoille saattamista ja kehittämistä uusiutuvan energian hajautettua tuotantoa, jakelua ja käyttöä ja energiatehokkuuden lisäämistä. Elintarvike- ja muiden tuotantoketjujen suljettuja energia-, ravinne- ja ainekiertoja palvelevaa liiketoimintaa sekä biotaloudeksi luettavien lisäarvotuotteiden ja -palveluiden muuta tuotantoa voidaan kehittää EAKR:n tuella erityisesti kaupunkialueilla. EAKR:stä voidaan tukea biotaloutta edistävää tutkimus- kehittämis- ja innovaatiotoimintaa uusien biotalouden ratkaisujen luomiseksi ja biotalousosaamisen lisäämiseksi. ESR:n tukemat toimet kohdistuvat biotalousosaamisen kasvattamiseen uusien biotalouden ratkaisujen mahdollistamiseksi. EMKR rahoittaa kalatalouteen liittyvien uusien toiminnallisten innovaatioiden kehittämistä ja käyttöönottoa, jotka liittyvät erityisesti ravinteiden kierrättämiseen sekä kalojen ja kaloista saatavien sivuvirtojen uudelleen hyödyntämiseen. Maaseutu- ja EAKR-rahastot voivat tukea myös investointeja ja hankkeita, joissa hyödynnetään kalaraaka-ainetta muuhun kuin elintarviketuotantoon sekä hankkeita, jotka liittyvät uudennaisiin teollisiin symbiooseihin, joissa yksi osa on kalatalous.
Innovaatioiden edistäminen, yhteistyö/toimijaryhmät sekä HORIZON 2020 (EAKR, ESR, EMKR)	EAKR rahoitusta käytetään erityisesti uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen ja kaupallistamiseen sekä osaamisrakenteiden parantamiseen maakuntien kärkiosaamisaloilla. EAKR rahoittaa myös Innovatiiviset kaupungit -ohjelmaa (INKA) täydentäen alueellisia ja valtakunnallisia yritys- ja osaamisverkostoja. EAKR-toiminta kytkeytyy Horisontti 2020 -ohjelmaan ja tukee toimijoiden mahdollisuuksia hyödyntää rahoitusta. ESR:n tuella voidaan kehittää sosiaalisia innovaatioita sekä innovaatio-kykyä edistäviä taitoja ja osaamista sekä edistää työllistymistä innovaatioita hyödyntäville aloille. Maaseuturahasto rahoittaa erityisesti yritysten ja tutkimuksen yhteistyöverkostojen ja klustereiden syntymistä sekä pienten yritysten innovaatioiden kehitystä. Maaseudun palveluiden uudistuminen edellyttää sosiaalisia innovaatioita ja ilmastoon muutokseen sopeutuminen monialaista innovointia mm. maataloudessa. Päättävöitteena on bio-talouden edistäminen laajassa mielessä ja järjestelmien

	uudistuminen, jota tarvitaan biovarantojen kestävän käytön ja osaamispuheen kehittämiseksi. Tuetaan myös laajasti kytkentää Horisontti 2020 -rahoitukseen ja käytetään EIP-toimijaryhmiä tai EIP-verkostoyksikköä tiedon välityksen varmistamiseen. EMKR rahoittaa elinkeinokalatalouteen liittyviä tutkimus- ja kehittämis-hankkeita, jotka tukevat kalan alkutuotannon kestävää kasvua tai joiden tavoitteena on edistää toimialan sopeutumista muuttuvaan toimintaympäristöön.
Uusiutuvan energian tuotannon ja käytön alueellinen ja paikallinen kehittäminen; energiatehokkuuden edistäminen (EAKR, EMKR, EKTR, ESR)	Uusiutuvan energian osalta EAKR tukee energian tuotantoon ja jakeluun liittyvää t&k&i toimintaa sekä pk-yritysten investointi- ja kehittämishankkeita. EAKR rahoittaa myös yhdyskuntien vähähiilisyys strategioita ja niihin liittyviä hankkeita, joilla pyritään uusiutuvan energian hyödyntämiseen. ESR:n tukemin toimin voidaan kehittää uusiutuvan energian tuotantoon ja luonnonvarojen kestävän käytön edistämiseen liittyvää osaamista ja työllistymistä ao. aloille. Maaseuturahaston rahoitusta kohdennetaan erityisesti maatiloiden energiatehokkuuden parantamiseen, hajautettuun energian tuotantoon ja uusiutuviin bioenergiaraaka-aineiden jalostukseen liittyviin hankkeisiin maaseudun mikro- ja pienissä yrityksissä sekä alueellisten strategioiden edistämiseen ja paikallisiin yleishyödyllisiin investointeihin uusiutuvan energian käytön lisäämiseksi.
Luonnonvarojen kestävä käyttö ja ympäristön laadun parantaminen	Maaseuturahaston rahoitus painottuu maatalouden negatiivisten ympäristövaikutusten vähentämiseen ja CO₂-päästöjen vähentämiseen erityisten maatalouden ympäristökorvausten sekä luonnonmukaisen tuotannon tukena. Lisäksi tuetaan mm. monivaikutteisten kosteikkojen perustamista, niiden ylläpitoa ja hoitamista. Nämä rajoittuvat maatalousmaalle. Alueellisten ja paikallisten strategioiden puitteissa voidaan rahoittaa myös maaseudun Natura 2000 -alueiden ja muiden erityisten luontokohteiden suojelu- ja maisemanhoitosuunnitelmien laatimista ja niiden toteutusta kun niillä on merkitystä maaseudun muille elinkeinoille, kuten matkailulle. EAKR rahoittaa t&k&i-toimintaa ja yritysten investointeja ja kehittämishankkeita, joilla pyritään erityisesti elinkeinotoiminnassa syntyvien ympäristövaikutusten hallintaan. ESR:n tukemin toimin voidaan kehittää luonnonvarojen kestäväään käyttöön liittyvää osaamista. EMKR:n rahoitusta suunnataan toimenpiteisiin, jolla toimialan ympäristövaikutuksia voidaan vähentää. Vesialueiden käytön suunnittelun ja kartoitusten avulla sovitetaan yhteen elinkeino- ja ympäristönsuojelutavoitteet sekä vesialueiden käyttöön liittyvät erilaiset intressit. EMKR voi tukea erityisesti kaupallisen kalastuksen edellytyksiä parantavia vesistöjen kunnostushankkeita.
Yritysrakenteen monipuolistaminen (EAKR, EMKR, ESR)	Maaseuturahasto tukee maaseutualueilla uusien mikroyritysten perustamista, investointeja sekä kehittämistä ja liiketoimintalähtöistä innovointia. Lisäksi tuetaan pk-yrityksiä ja maatiloja, jotka harjoittavat maataloustuotteiden jalostusta, markkinoille saattamista ja kehittämistä maaseutu- ja kaupunkialueilla. Muilta osin yritysten investointi- ja kehittämishankkeet sisältyvät EAKR-ohjelmiin. EAKR-tukee myös pk-yritysten toimintaympäristöä ja liike-toimintamahdollisuuksia parantavia hankkeita. ESR:n tuella voidaan vahvistaa yrittäjyyteen liittyvää osaamista, mm. yrittäjyysvalmennuksen, mikro- ja pk-yritysten yrittäjien ja henkilöstön koulutuksen ja

	mentoroinnin, kautta. ESR:n tuella voidaan myös edistää yrittäjyyttä työllistymisen vaihtoehtona. EMKR voi rahoittaa elinkeinokalatalouden yritystoiminnan monipuolistamiseen liittyviä hankkeita sekä kalan alkutuotannon arvon lisäämiseen tähtääviä toimenpiteitä.
Matkailu (maaseuturahasto, EMKR, EAKR)	Maaseuturahasto rahoittaa ensisijaisesti maaseutu- ja luontomatkailun kehittämistä koskevia laaja-alaisia kehittämis- ja yhteistyöhankkeita sekä matkailualalla toimivien mikroyritysten yksittäisiä investointeja mukaan lukien kalastusmatkailu maaseutualueilla. EAKR rahoittaa alueellisesti merkittäviä matkailualan pk-yritysten investointi- ja kehittämishankkeita, erityisesti tukemalla kansainvälistymistä, tuotekehitystä ja ideoiden kaupallistamista. ESR voi tukea matkailualalla toimivien mikro- ja pk-yritysten osaamista ja luoda siten työllistämismahdollisuuksia. EMKR voi rahoittaa elinkeinokalatalouden yritystoiminnan monipuolistamista esim. liittyen kalastus- tai luontomatkailuun. Kalatalousryhmät voivat alueellisen strategian puitteissa rahoittaa matkailuun liittyviä hankkeita.
Saavutettavuus, harvaan asutun alueen peruspalvelut sekä kylien kunnostus ja kehittäminen (EAKR, ESR, maaseuturahasto)	Maaseuturahaston rahoittamat kehittämistoimet perustuvat pääsääntöisesti alueellisiin tai paikallisiin (LEADER) kehittämissuunnitelmiin. Palvelujen kehittämistä rahoitetaan pääasiassa kunta- ja seututasolla. Rahoituksen kohteena voivat olla suunnittelu sekä toimien toteuttaminen, kokeilut sekä pienimuotoiset paikalliset infrastruktuurihankkeet, jotka liittyvät yleishyödyllisiin tietoliikenteen ja kestävän kehityksen edistämiseen. EAKR voi rahoittaa t&k&i toimintaa sekä yritysten kehittämis- ja investointihankkeita, joilla tähdätään uusien tuotteiden ja palveluiden kehittämiseen harvaan asuttujen alueiden elinkeinoelämän tarpeisiin. EAKR voi rahoittaa myös pienimuotoisia liikenneinfrastruktuuri hankkeita, jotka parantavat elinkeinoelämän edellytyksiä alueella. ESR:n tuella voidaan kehittää uudenlaisia ratkaisuja (sosiaalisia innovaatioita) työllisyyttä, osallisuutta ja osaamista tukevien palveluiden saattamiseksi paremmin kansalaisten saataville.
Ammatillinen osaaminen, elinikäinen oppiminen toimet, työn tuottavuus (ESR, maaseuturahasto, EMKR)	ESR:n tukemilla toimilla lisätään erityisesti kasvualojen edellyttämää osaamista sekä ammatillisen osaamisen uudistamista eri muutos-tilanteista johtuen, mm. äkilliset rakennemuutostilanteet. Näiden lisäksi tuetaan työmarkkinoilla ja niiden ulkopuolella olevien työllistymis-valmiuksia eri aloihin (ml. elintarvikealan) liittyvää osaamista lisäämällä. Elinikäistä oppimista rohkaisemalla vaikutetaan työurien pidentymiseen. Työn tuottavuutta lisätään myös työorganisaatioita ja työn organisointia kehittämällä. Näihin toimiin voidaan kytkeä työelämän ja koulutusalojen sukupuolten mukaisen eriytymisen purkua. Maaseuturahasto tukee koulutus- ja viestintätoimia, jotka liittyvät viljelijöiden ja muiden maaseutuyritysten (pk-kokoluokka) ja maaseudun asukkaiden osaamisen ja tietämyksen lisäämiseen.